ባ ፡ ፔ ካሳ

(ጴሳራ)

አጸፄወል

ባ ፡ ፔ ካሳ (ጺሳራ) አጸዌወል

ማው

ኽ

መቅታም----------

ምዕራም አትታ፡-ስለ ፡ ፔ በጠቅላላው----------

1.1. ባ ፡ ፔ ዓቭት ፡ ኖ----------

1.1.1. ልኽ ባሆት ፡ ኖ----------

ሀ. ባተረሱ ፡ ኖ----------

ለ. ወተዋፔ ባሚተርስ ፡ ፔ----------

1.1.2. ባሕለ ፡ ፔ----------

1.1.3. ባ ፡ ፔ ዓቭት ፡ ኖ በኢፔተኽቨ ባምፔሕ ብሔር ሕ ----------

ሀ. ልኽ ባሆት ፡ ኖ----------

ለ. ባሕለ ፡ ፔ----------

መልመ I ----------

ምዕራም ሁለፔ፡- ባ ፡ ፔ ካሳ (ጺሳራ) አጸዌወል ሥርዓፔ----------

2.1. ልኽ ባሆት ፡ ኖ ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ----------

2.1.1. ባተመዛዘት (ባተመኃ ነ ት) ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ----------

I. ተ ሠ ፈውት ፡ ቱ ጸመታረሱ በዋፔ ወተ ኽዘረበፔ አቋም (ሁት) መመለሰ------

II. በምፔክ ስለመካስ----------

III. ለ. ፖ ቭኖል ባኽዘረውት ኅ ቅም በማመዛዘት ስለመካስ----------

✶ለአካል ፡ ፔ ለሞፔ አተ ካሳ አጸዌወል----------

I.ለአካል ፡ ፔ ካሳ አጸዌወል----------

1. ባተቀኃሪ ሠራተኞ አካል ፡ ፔ----------

ሀ. ባተረሰውት ባ ፡ ፔ መነ ት ማ ዘብ----------

ለ. ፡ ቱ በተረስ ፈዜ ባሠራተኞው ቢ (ተሞዝ)----------

ሐ. ባሠራተኞው በሥራ ላቭ ባሚቆቭበፔ ታሜ----------

2. ባራሱት ሥራ በመስራፔ ባሚተ ተር ሰው ----------

3. ሥራ በመሥራፔ ላብ ቭልክረ ሰው ላብ ባተረሰ ባአካል ፡ ፔ----------

II. ባሞፔ አተ

2.1.2. ***ባማብመጋ ጎ ት ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ***

I. ተበ ብ ጎ ዌፔ

II. ***ርፔዕት መሠረፔ በማታረ ካሳ ባሚወስክበፔ ልብ ሁት***

ሀ. ታር ፈቱ ጎ ዌፔ መሆትት ባለማወቅ ባተረሰ ፡ ፔ

ለ. በበላብ ፔዕዛዝ ምክክቭፔ ባሚወዃም ጎ ዌፔ

ሐ. ብተርሳል ተብሎ ሊ ስብ ባማብኖል ፡ ፔ

መ. ስለ ምፔ አስ ሪትፔ

ሠ. አስወላ ፈ ሁት

ረ. ባተቀጎሪ ሠራተቾ ሐላዋትፔ

2.2. ***ለሕሊ ፡ ፔ ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ***

2.3. ***በሌላ አኳ ት ባመካስ ሥርዓፔ***

I. ባተወሰተውት ት ር (ዕቃ) ስለመመለስ

II. በዓብትቱ ስለመተካፔ

III. ስለክብር ስለመልካም ዝ

IV. ***ማስጎ ትቀቂቭዎኖ (ባማ ታ ፔዕዛዝ)***

የሞጁል አጠቃቀም መመሪያ

በዚህ ሞጁል ውስጥ ከዚህ በታች የተዘረዘሩት ምልክቶች የሚከተሉት አጠቃቀቀም ይኖራቸዋል።

የኢትዩጵያ ህግ

የፍርድ ቤት ውሳኔ

ማጠቃለያ አስተያየት

አስፈላጊ/አስታውስ

የሌሎች አገሮች ተሞክሮ:

መልመጃ/ውይይት

ጥቅስ/የፍርድ ቤት ጉዳይ: "..."

ባ ፡ ፔ ካሣ (ጂሣራ) አጸዋወል

መቅታም

የጉዳት ኪሳራ በተከራካሪዎች አብዛኛውን ጊዜ የሚጠይቅና ዳኞች የሚጠቀሙት ፍትሃብሄራዊ የህግ መፍትሄ ነው። ይህ የፍትሃብሄር የህግ መፍትሄ ከበርካታ የክርክር አይነቶች ጋር ተያያዥ ሆኖ ሊቀርብ ይችላል። የጉዳት ኪሳራ ጥያቄ ከቤተሰብ፣ ከውርስ፣ ከንብረት፣ ከውል፣ ከውል ውጭ፣ ወዘተ ጉዳየች ጋር ተያይዞ ሊቀርብ ይችላል።

የጉዳት ኪሳራ ከተለያዩ ፍትሃብሄራዊ ጥያቄዎች ጋር ተያይዞ በበርካታ ጉዳዮች የሚቀርብ ቢሆንም ለአቤቱታ አቅርቢዎች ሊከፈል የሚገባውን ገንዘብ ማስላትና መወሰን ለዳኞች በስራቸው ሂደት አስቸጋሪ ፈተና ነው ሊባል የሚችል ነው። በወንጀል ጉዳይ አንድ ተከሳሽ ጥፋተኛ ከተባለ በኃላ ምን ያህል ቅጣት ሊሰወንበት ይገባል የሚለው ጭብጥ ፈታኝ እንደሆነው የጉዳት ኪሳራው መጠን ምን ያህል ሊሆን ይገባዋል የሚለው ጭብጥ ለአንድ የፍትሃብሄር ዳኛ በስራው ሂደት ፈታኝ ተግባር ነው።

የጉዳት ኪሳራ ስሌትን መስራት በአንድ በኩል የህግ ስራ ሲሆን በሌላ በኩል ከህግ ውጭ ያሉ ሌሎች ሙያዎችንና እውቀትን (ለምሳሌ ንግድ፣ ህክምና፣ ኢኮኖሚክስ፣ አካውንታንት፣ ወዘተ) ይመለከታል። ይህም ሂደቱን የበለጠ ውስብስብ እንዲሚያደርገው መገመት አያስቸግርም።

ይህ ሞጁል የጉዳት ኪሳራ አከፋፈልን በተመለከተ በፌዴራል ፍትህ አካላት ማሰልጠኛ ማዕከል ለሚሰጥ ስልጠና የተዘጋጀ ሲሆን ሰልጣኞች በተቻለ መጠን የራሳቸውን እውቀት፡ ክህሎት እንዲሁም ባህሪ በራሳቸው ጥረት እንዲያሻሽሉና እንዲለውጡ በሚያመችና የአዋቂዎች የስልጠና ስልትን በተከተለ መልኩ የተዘጋጀ ነው።

የስልጠናው ግብ

የስልጠናው አጠቃላይ ግብ የጉዳት ኪሳራ ስሌትን በተመለከተ የዳኞች እውቀትና ክህሎት ማጎልበት እንዲሁም በዚህ ስራ ሂደት ተገቢ የሆነውን የባህሪ ለውጥ ማምጣት ነው።

ሰልጣኞች ይህንን ስልጠና ሲያጠናቅቁ

- ✓ ከውል ወይም ጾውል ው በሚተርሱ ፦ ኖ በህጉ የተቀመጠው ተ ቢ መሥፈሔ (Remedies) ምን እንደሆነ መለየት ቭናላ፣
- ✓ ለተረሰ ፦ ፔ ተመኃኃፖ ባካሳ መነትት ለመወሰት ተ ቢውት ባምርመራ ባአሰላል ሥርዓ ኖት ባመጾተል ብቃፔ ቭ ራ ዋል፣
- ✓ ስለ ካሳ ክሟቨ ክስ በሕ ፦ ባተቀመነ፦ ሥርዓ ኖ ባመጾተል ብቃፔ ቭ ራ ዋል።

ምዕራፍ አስታ

ስለ ፦ ፔ ኪሳራ በጠቅላላው

ራስን መፈተሻ ጥያቄዎች

እባኮን ከስልጠናው ጊዜ ጥቂት ደቂቃዎችን ወስደው በጥያቄ 1 እና 2 ያሉትን ጉዳዮች መሰረት አድርገው የጉዳት ኪሳራ መጠኑን ያስሉ። መልሶን አሁን አንወያይበትም። በኃላ ላይ ተመልሰን እንመለከተዋለን።

1. ፍሬው በሰፈር ውስጥ በተነሳ ጠብ ዘይነባ የተባለች ልጅ ፊቷን መቷት ቀኝ አይኗ ጉዳት እንዲደርስ ለማደረጉ ማስረጃ ቀርቦበት ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ለጉዳቱ ሃላፊነት አለበት በማለት ወስኗል። የካሳውን መጠን በተመለከተ ተጎጂዋ 20 ዓመት የሆናት መሆኑን እስከ 55 ዓመት በመንግስት መ/ቤት እሰራለሁ በሚል ግምት የ35 ዓመት ብር 120 በወር በጠቅላላው ብር 52,830.50ና የህክምና ወጭ ብር 8100 እንዲሁም የሞራል ካሳ ይከፈለኝ ስትል ጠይቃለች። ካሳውን ለማስረዳት የሚከተሉት ፍሬ ነገሮች ተረጋግጠዋል፦

   I. የልደት እድሜ 27 ዓመት ለመሆኑ የልደት ሰርተፊኬት ቀርቧል።

   II. በቀኝ አይኗ 40% ጉድለት የደረሰባት መሆኑ የህክምና ማስረጃ

   III. ተጎጂዋ የ10ኛ ክፍል ተማሪ ለመሆኗ

   IV. አንድ ዝቅተኛ የመንግስት ሰራተኛ ብር 120 እንዲከፈለው

   V. ልደት ጎበዝ ተማሪ ለመሆኗ ምስክሮች አስረድተዋል

   VI. ለህክምና ብር 3578.75 መውጣቱ ተረጋጧል።

   በመሆኑም ከላይ የተመለከቱትን ፍሬነገሮች መሰረት አድርገው ካሳውን ያስሉ? የሞራል ካሳ ምን ያህል ሊከፈላት ይገባል?

2. በአዲስ አበባ ከተማ ቦሌ ክፍለ ከተማ አካባቢ ህገ-ወጥ ሰፋሪዎችን ለማስነሳት ፖሊስ እንቅስቃሴ በሚያደርግበት ጊዜ ከፍተኛ ሁከት በመነሳቱ ፖሊስ ሁከቱን

ለማብረድ ወደ ላይ በርካታ ጥይቶችን ይተኩሳል። ከጥይቶቹ አንዱ ረጅም ርቀት ተጉዞ በራሷ ቤት ውስጥ ቁጭ ብላ የነበረችውን ወ/ሮ አልማዝን ጡቷ ስርና የቀኝ እጇን መቶ ጉዳት ያደርስባታል። የካሳው ጉዳይ የቀረበለት ፍርድ ቤትን ፖሊስን በፍትሃብሄ ህግ ቁጥር 2066ና 2067 መሰረት ሃላፊ ያደርገዋል። የካሳውን መጠን በተመለከተ አልማዝ በአደጋው ከፍተኛ ጉዳት ደርሶብኛል የ23 ዓመት ካሳ በቀን ብር 6 ግምት በጠቅላላው ብር 49680 የሞራል ካሳ ብር 1000 በጠቅላላው ብር 50680 ይከፈለኝ ሲሉ ይጠይቃሉ። የሚከተሉት ፍሬ ነገሮች በማስረጃ ተረጋግጧል፡-

I. የወ/ሮ አልማዝ እድሜ 37 መሆኑ

II. 10% ቋሚ ጉዳት የደረሳባቸው መሆኑ

III. የቤት እመቤት መሆናቸውና በጉዳቱ የቤት ውስጥ ስራ መስራት እንደማይችሉ

IV. ከጉዳቱ በፊት የቤት ውስጥ ራሳቸው ይሰሩ እንደነበረ

በመሆኑም ከላይ የተመለከቱትን ፍሬነገሮች መሰረት አድርገው ካሳውን ያስሉ? የሞራል ካሳውንም እንዲሁ ያስሉ።

1.1. የጉዳት ኪሳራ

የፍትሃብሄር ጉዳዮች በፍርድ ቤት ሲቀርቡ ዳኞች በጠቅላላው ሶስት አይነት የህግ መፍትሄዎችን ሊሰጡ ይችላል። እነሱም፡-

1. የገንዘብ ክፍያ ማዘዝ (payment of money)
2. በግድ ማስፈጸም (specific performance)
3. መብትን አረጋግጦ ማሳወቅ (declaratory relief) ናቸው።

እነዚህ የህግ መፍትሄዎች እንደየሁኔታው በአንድ ላይ ወይም በተናጠል ሊወሰኑ ይችላሉ። የጉዳት ኪሳራ በገንዘብ ክፍያ ውስጥ ሊመደብ የሚችል ከህግ መፍትሄ አይነቶች ውስጥ አንዱና ዋነኛው ነው።

በ1952 የወጣው የፍትሃብሄር ህግ ለጉዳት ኪሳራ በየትኛውም ክፍል ትርጓሜ አልሰጠውም። ለጉዳት ኪሳራ ተነጻጻሪው የእንግሊዝኛ ቃል “damages” ሲሆን ይህ በፍትሃብሄር ህጉ የእንግሊዝኛ ቅጂ ላይ በበርካታ ቦታዎች ቢጠቀሰም በአማርኛ ለዚህ ቃል በተለያየ የህጉ ቁጥሮች “ካሳ” “ጉዳት ካሳ” “ኪሳራ” “ጉዳት ኪሳራ” “የገንዘብ ኪሳራ” ወዘተ የሚሉ ስያሜዎች ተሰጥቷቸው እናገኘዋለን። ይህም የፍትሃብሄር ህጉ መጀመሪያ ረቂቁ ከተዘጋጀበት ቋንቋ ወደ አማርኛ በሚተረጎምበት ጊዜ አንድ ወጥ የሆነ ቃላትን ካለመጠቀም የመነጨ ችግር ነው ሊባል ይችላል። ለዚህ ሞጁል አላማ በፍትሃብሄር ህጉ ተደጋግሞ የተጠቀሰውን “የጉዳት ኪሳራ” የሚለውን ስያሜ ለመጠቀም ሙከራ ተደርጓል።

የሌሎች አገሮች ተሞክሮ:
ብላክስ ሎው የህግ መዝገበ ቃላት የጉዳት ኪሳራ (damages) የሚለውን ቃል በአንድ ሰው ንብረት ወይም በሰውነቱ ላይ የደረሰን ጉዳት በገንዘብ መካስ ነው የሚል ትርጓሜ ይሰጠዋል።

1.2. ባ ፣ ፔ ዓቭት ኖ

1.2.1.ከውልና ከውል ውጭ የሚመነጭ የጉዳት ኪሳራ

ለጉዳቱ ኪሳራ መከፈል መነሻ የሚሆነው ግዴታ የሚመነጨው ከውል ወይም ከውል ወጭ ባለ ግንኙነት ሊሆን ይችላል። በሁለቱም ሁኔታዎች ግዴታውን ተላልፎ የተገኘ ወገን የጉዳት ኪሳራ ሊከፈል እንደሚችል የፍትሃብሄር ህጉ በግልጽ አስቀምጧል ። እዚህጋ ልብ ሊባል የሚገባው ቁም ነገር ከውል ግንኙነት የመነጨ የጉዳት ኪሳራ የሚሰላበት መንገድ በውል ውጭ ህግ ከተቀመጠው የተለየ መሆኑን ነው ። ይህ የስልት ልዩነት መጨረሻ ላይ ጉዳት አድራሹ ሊከፍለው በሚገባው የገንዘብ መጠን ላይ መሰረታዊ ሊባል የሚችል የገንዘብ ልዩነት ሊያመጣ ይችላል።

1.2.2.ግልጽ ጉዳትና የህሊና ጉዳት

፣ ኖ ልኽ ባሆት ፣ ኖ ባሕሊ ፣ ፔ በሚል ቭጾዊወላሉ።

የሌሎች አገሮች ተሞክሮ:
የሲቪል ሎው ተከታይ በሆኑ አገሮች የጉዳት ኪሳራ በገንዘብ ነክ የሆነ (pecuniary) ና ገንዘብ ነክ ያልሆነ (non-pecuniary) በሚል ይከፋፍሉታል። ገንዘብ ነክ የሆነ ጉዳት የተጎጂውን ሀብት የሚቀንስ ሲሆን ገንዘብ ነክ ያልሆነው ከተጎጂው ስሜት መጎዳት ጋር የተያያዘና በገንዘብ ሊተመን የማይችለው ነው።

በኢፕብኤቨ ባምፔሐ ብሔር ሕ ጸቁ. 2090 ስክ 2104 ታት ጋሥኖ ስለ ልኽ ባሆት ፡ ኖ ተመልክ ል፡፡ እንዲሁም ስለ ሕሊ ፡ ፔ በምፔሐ ብሔር ሕ ፡ ጸቁ.2105 ስጸ 2117 ታት ጋሥኖ ላቨ ተመልክ ል፡፡

1.2.2.1 ልኽ ባሆት ፡ ኖ (Material Damage)

፡ ፔ ባተረሰበፔ ወ ት ጸሚተርስበፔ ፡ ኖ አትቱ፣ ባተ ሠ ፒውት ትብረፔ ወቨም ባ ትዘብ ጎ ቅም በቀጎ ባሚመለጸፔ ሊሆት ቨናላል፡፡ ቨህም ማለፔ ፡ ቱ በቀጎ ትብረቱ ላቨ ባተረስ ጸሆትበ ፡ ፔ ምክትቨፔ ትብረቱ ሙሉ በሙሉ ወቨም በጸወል ጸጎ ቅም ው ጸሆት ቨኽው ትብረፔ ቨለውት ዋ ባሚመለጸፔ ሲሆት ፣ ወቨም አትታ ሰው በተረሰበፔ ባአካል ፡ ፔ ሳቢቨ ለሕክም ቨወታ ወ ወ ወቨም በተረሰበፔ ፡ ፔ ሳቢቨ ሥራ ባለመስራቱ ቨታ ው ቢ ወተዋፔ ሊቨታ ባሚናስውትም ቨ ምራል፡፡ ትተሸሀ ዓቨትፔ ፡ ኖ በሕ ፡ ልኽ ፡ ኖ ባሚባሉፔ ው፡፡

የፍትሃብሄር ህጉ ግልጽ ጉዳትን በቁጥሮች 2090-92 በተመለከተው መሰረት ከጉዳቱ ጋር እኩል ተመዛዝነው ይከፈላሉ በሚል ከመደንገጉ በቀር ግልጽ ትርጓሜ አልሰጠም፡፡

ልኽ ባሆት ፡ ኖ ባተረሱ ፡ ኖ ወቨም ወተዋፔ ሊተርሱ ባሚናሉ ፡ ኖ ተብለው ቨጸወላሉ፡፡

ሀ. ባተረሱ ፡ ኖ፡-(Present Material Damage)

ቨህ ማለፔ ፡ ፔ በመታረሱ በተ ሠ ፒው ላቨ በ ር ጎ ፖቫፔ ባተረሰውት ባ ትዘብ ጸሳራ ለማመልጸፔ ቫው፡፡

ለምሳሌ፡- አትታ ባአካል ፡ ፔ ባተረሰበፔ ሰው ለሕክም ቨወታ ው ወ ትዘዚሁም ባትብረፔ ፡ ፔ ባተረሰበፔ ሰው በ ፡ ቱ ምክትቨፔ ባትብረቱ ዋ መቀንስ ወቨም ሙሉ ለሙሉ ዋ ማታ ፔ ፡ ፔ ሊሆት ቨናላል፡፡

ስለዚህ አትታ ተ ሠ ፒ በአካሉ ላቨ ለተረሰበፔ ፡ ፔ ለሕክም 500 (አምስፔ መ ብር) ወ ካተር 500 መ ብር ባተረሰ ፡ ፔ ቫው፡፡ ትዘዚሁም አትታ ትብረፔ ለምሳሌ መጺ ላቨ ጸምተቾ ባ ፔ አተ በመታረሱ ጸ ፡ ቱ በዋፔ 40.000 (አርባ ሺህ ብር) ዋ ባቫብራፔ መጺ ጸ ቱ ብ ላ ዋ ዋ 25.000 (ሃቨ

አምስፔ ሺህ ብር) ጸሆት በባለትብረቱ ላቭ ባ15.000 (አስራ አምስፔ ሺህ ብር) ፡ ፔ ተርሶበ ል ማለፔ ችው። በተ ማሪም አትታ በቀት ሥራ በመተ ር ላቭ ባሚ ፖ ሰው በአካሉ ላቭ ፡ ፔ ተርሶበፔ ለተወሰት ጊዜ ለምሳሌ ለ10 ቀት ሥራ መስራፔ ካልኖሸ ባ10 ቀት ቢ ተቋር በ ል ማለፔ ችው። ስለሆት በቀት ባሚቭ ገቿው ቢ ተስል ለምሳሌ ባቀት ቢው 15 ብር ጸሆት በ10 ቀት 150 ብር ቢ አጥ ል ማለፔ ችው። ቭህም ባተረሰ ፡ ፔ ቭባላል።

ለ. <u>ወተዋፔ ባሚተርስ ፡ ፔ</u> (Future Damage)

በ ፡ ፔ ምክትቭፔ ተ ፦ ጪው ለወተዋቱ ባሚቭኃው ወቭም ባሚቭወኃው ወ ት ባሚመለጸፔ ችው። <u>ለምሳሌ</u>፣ አትታ ሾወር በተረሰበፔ ፡ ፔ ሳቢቭ ሽባ ጸሆት ትተቀታሞው ሠር ቢ ባማ ገቼ ታል ባለውም ሊባል ቭኖሻል ሰለሆትም ጸ ፡ ቱ በዋፔ ቭ ፖ ባትረውት ቢ ለወተዋቱ ቭኃ ሰለሚሆት ወተዋፔ ባሚተርስ ልኽ ፡ ፔ ተርሶበፔል ቭባላል። በሌላ ምሳሌ፣ አትታ ፡ ፔ ባተረሰበፔ ሰው በ ፡ ቱ ምክትቭፔ ለወተዋቱም ዘላቂ ባሆት ሕክም ቭስወል ዋል ተብሎ በሕክም ባለሞቭዎኖ ጸተረ ኀ ለወተዋቱ ለሕክም ወ ማውኃቱ ባማቭቀር ሐቅ ቭሆ ል። ሰለሆትም ወተዋፔ ባሚተርስ ልኽ ፡ ፔ ተርሶበ ል ማለፔ ችው።

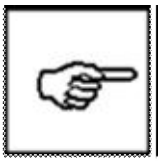
ለወተዋፔ ሊተርስ ስለሚኖል ፡ ፔ በተመለጸተም ፡ ቱ ስጺተርስ (ት ጪኸም) መኀበቅ ሳቭስወል ሊተርስ ቭኖሻል ተብሎ ባሚ መተው ፡ ፔ ባተረ ኀ ሲሆት ለ ፡ ቱ ሐላዋ ባሆትው ወ ት ለተ ፦ ጪው ካሳ ባመክወል ቲ ት ለበፔ ቁ.2092 ቭስ ትዘባል።

1.1.2፡- <u>ባሕሊ ፡ ፔ</u> (Moral Damage)

ባሕሊ ፡ ፔ ባተ ፦ ጪውት ባ ትዘብ ኅቅም ወቭም ጺሱት ባሚ ፦ ሳቭሆት ባተ ፦ ጪውት ባስሜፔ መ ፦ ፔ ጸ ትዛቤ ባሚቭስ ባ ችው። ቭኸውት በ ፡ ቱ ምክትቭፔ በተ ፦ ጪው ባተረሰው ባስሜፔ መ ፦ ፔ፣ ሐዘት፣ ሐዎረፔ ወዘተ... መ ፦ ቱት መሠረፔ በማታረ ት ተ ፡ ቱ ዓቭትፔ ተረ ባሕሊ ፡ ፔ ካሳ ሊጸወለው ቭኖሻል።

በተመሳሳይ ሁኔታ የኢትዩጵያ ህግ ለህሊና ጉዳትም እንዲሁ ትርጓሜ አይሰጠውም።

ለምሳሌ፡- በአትታ ሰው ላቭ ባአካል ፡ ፔ በመታረሱ በ ትዘብ ረ ታ ጸሚተርስበፔ ፡ ፔ ማለፔም ጸ ልኽ ፡ ፔ በተ ማሪ አካሉ በመ ፡ተሉ፣ በሰውትቱ ላቭ ትካሪ ባሆት ምልክፔ (ነ ባሳ) በመቅረቱ ወዘተ...ስሜፔ መ ፡ ቱ ባማቭቀር ነው፡፡ ቭህት ባስሜፔ መ ፡ ፔ በ ትዘብ ለማስላፔ አስ ሪ ወቭም ባማቭኖል ቢሆትም ፡ ቱት ለማስ ስ ወቭም ለማቃለል በሕ ፡ በተቀመነ ው መሠረፔ ባሕለ ፡ ፔ ካሳ በ ትዘብ ሊጸወለው ቭኖሳል፡፡

ዳኞች የጉዳት ካሳ ኪሳራ በቀረበላቸው ጊዜ የጉዳቱን አይነት የመለየት ሃላፊነት ተጥሎባቸዋል፡፡ የጉዳቱን አይነት መለየት የካሳው መጠን ምን ያህል መሆን እንዳለበት ይወስናል፡፡ በሌላ በኩል የጉዳት ኪሳራውን ለማስላት የትኛው ውስብስብ ሂደት ያስፈልገዋል የሚለውን ለመለየትም ይጠቅማል፡፡

1.1.3፡- ባ ፡ ፔ ዓቭት ኖና ፍትሃብሄር ህጉ

ሀ. ልኽ ባሆት ፡ ኖ

⇨ ልኽ ባሆት ፡ ኖ ባተ ፡ ው ትዘብ ኽክ ነ ቅም በቀነ ባሚ ፡ቱ በመሆት ለ ፡ ቱ ተነ ቨቂ ባሆትው ወ ት ለተ ፡ ው ተመዛዛፖ ካሳ (ጺሳራ) ሊጸወለው ትተሚ ባ በቁ.2090 ተተት ቻል፡፡

⇨ ትዘዚሁም ባተረሰት ፡ ፔ አስመልክ ለ ፡ ቱ ተነ ቨቂ ባሆትው ሰው ለተ ፡ ው ባሚጸምለው ካሳ ጸተረሰው ፡ ፔ ር ጹል መሆት ትተሚ ባው በቁ.2091 ተመልክ ል፡፡

⇨ ለወተዋፔ ሊተርስ ስለሚኖል ፡ ፔ በተመለጸተም ፡ ቱ ስጺተርስ (ት ፡ወኸም) መነበቅ ሳቨስወል ሊተርስ ቭኖሳል ተብሎ ባሚ መተው ፡ ፔ ባተረ ነ ሲሆት ለ ፡ ቱ ሐላዋ ባሆትው ወ ት ለተ ፡ ው ካሳ ባመክወል ቲ ት ለበፔ ቁ.2092 ቨስ ትዘባል፡፡

ባተረሰ ልኽ ፡ ፔ ወቭም ወተዋፔ ሊተርስ ባሚኖል ፡ ፔ በተመለጸተ ተ ፡ ው ኢትሹራትስ መ ባቱ ወቭም በ ፡ ቱ ምክትቨፔ መ ሪቨ መቀበሉ ለተረስበፔ ፡ ፔ ካሳ ባመነባቅ መብቱት ትተማቨስቀርበፔ ቁ.2093 ቁ.2094 ቨስረ ሉ፡፡

በኢፔብኤቨ ባምፔሐ ብሐር ሕ በልብ ሁት ባተቀመነው ሌላው ባ ፔ ዓብትፔ ባመብፔ መተወርት ባሚመለጸፔ ሲሆት፣ባተበ ብ መብፔ በመተወሩ ምክንቨፔ ባተረስ ፔ ወብም ወተዋፔ ሊተርስ ባሚኖል ልክ ፔ ባብ ርም ለተስቡ ብኖ ለመብፔ መተወሩ ሐላዋ ባሆስው ሰው ባ ፔ ካሳ ት ጸምል ሊወሰት ትተሚኖል ባም/ብሐር ሕ ቁ.2104 ቨመለክ ል።

ዳኞች ግልጽ የሆነ የጉዳት ኪሳራ ከጉዳቱ ጋር እኩል ሆኖ ተመዛዝኖ መከፈል እንዳለበት ምንጊዜም ማስታወስ ይጠበቅባቸዋል። ይህ መርህ የደረሰን ጉዳት ብቻ ሳይሆን ወደፊት ይደርሳል ተብሎ የሚጠበቅ ጉዳትንም ይጨምራል። ሆኖም ግልጽ የጉዳት ኪሳራ ከጉዳቱ ጋር እኩል ይሆናል ሲባል አንዳንድ ልዩ ድንጋጌዎች መኖራቸውን መዘንጋት አያስፈልግም።

ለ. ባሕሊ ፔ

ስለ ሕሊ ፔ በምፔሐ ብሐር ሕ ጸቁ.2105 ስጸ 2117 ታት ጋሥኖ ላቨ ተመልክ ል።

ለሕሊ ፔ ካሳ ባሚጸወለው በሕ በ ልክ ለተመለጸቱ ባ ኖ ዓብት ኖ ብኖ መሆትት ባም/ብ/ሕ ቁ. 2105 ቨስረ ል። ክኪህም፣

⇨ ስቦ በሌላው ሰው ላቨ ፔ ት ተርስበፔ በተተረ ዜ አጎ ዋው ለተ ው ባሕሊ ፔ ካሳ ት ጸምል ሊወሰትበፔ ትተሚኖል በቁ2106 ተተት ቻል።

⇨ በቁ.2107 ትተተ ለኸው አትታ ሰው በሌላ ሰው ሰውትፔ ላቨ አስቀቨሚ ወብም ባሚቨስነላ መጎዐ ባመካፔ ተ ባር ባወኸመ ትተየት አጎ ዋው ለተ ው ባሕሊ ፔ ት ጸምለው ሊወስት ቨናል።

⇨ ለሕ ተቃራቲ በሆት መት ታ ባአትታ ሰው ችኳፔ ማ ታ ባታር ቱ ወኳሚ ለተ ው ባሕሊ ፔ ካሳ ት ጸምለው ሊወሰትበፔ ትተሚኖል በቁ.2108 ተተት ቻል።

⇨ ባስም ማጎ ዌፔ ወብም ባስታብ ተ ባር ጎ ዌፔ ወኳሚ ለተ ው ባሕሊ ፔ ካሳ ት ጸምለው ሊወሰት ባሚኖለው፣በቁ.2109 ጸትዑስ ቁ.ሀ-ረ ባተመለጸቱፔ ባስታብ ወብም ባስም ማጎ ዌፔ ጎ ዌ ኖ ሆስው ሲ ገፑ ብኖ ስው።

⇨ ባባል ሚስፔት መብ ኖ ባመታወር ጎ ዌፔ፣ አጎ ዋው ለተ ሥ ረው ባሕሊ ካሳ ት ጸዎለው ሊቨስወስትበፔ ትተሚኖል በቁ.2110 ተመልክ ል፣

⇨ ል ት በመትነ ቅ ተ ባር በወት ል ተጸሶ ባተቀኃ ሰው ል ለተትነ ቀበፔ ሰው ትኃ ቂው ባሕሊ ጎ ፔ ካሳ ሊጸዎል ትተ ሚኖል በቁ.2111 ተተት ቻል።

⇨ ባትብረፔ መብፔት በተመለጸተ፣ ባለትብረቱ ወቭም ባትብረቱ ባለቭዞ ባሆት ሰው ትብረቱ ት ቭኽ በ ልኽ አስ ውቆ ቨለ በ ወቭም በቭዞ ው ባሚ ዥ ው ትብረፔ ባተወሰተብፔ ትተሆት ወቭም በቭዞ ው በቤቱ ባተ ባበፔ ትተሆት ባታር ረቱ ወኻሚ ለባለ ትብረቱ ባሕሊ ጎ ፔ ካሳ ት ጸዎለው ሊወሰትበፔ ትተሚኖል በቁ.2112 ተተት ቻል።

⇨ ባአካል ጎ ፔ ለተረሰበፔ ሰው አጎ ዋው ባሕሊ ጎ ፔ ካሳ ት ጸዎለው ሊወሰትበፔ ትተሚኖል በቁ.2113 ባተመለጸተ ሲሆት ፣ ትተዚሁም ቭህ ጎ ፔ ባተረሰበፔ ሰው ባሞተ ጸሆት ለዘመቱ ባሕሊ ካሳ ት ጸወለው ሊወሰት ትተሚኖል ተተት ቻል።

⇨ ሴፔት በመታወር ወቭም ለክብረ ትኽክ ተቃራኒ በሆትተ ባር በወት ል ተጸሶ ባተቀነ ወት ለኾ (አጎ ዋ) ለተተወረኖው ሴፔ ባሕሊ ጎ ፔ ካሳ ት ጸዎላፔ ሊወስት ቭኖላል፣ ትተዚሁም ለሴቲቱ ባል ወቭም በሐቭል ለተ ሠሠኖው ል ረታ ዘመ ኖ አጎ ዋው ባሕሊ ጎ ፔ ካሳ ት ጸዎል ሊወስክፔ ትተሚኖል በቁ.2114 ተመልክ ል።

⇨ በሚስፔ ላቭ ባአካል ጎ ፔ በመታረሱ በፔ ር በጹል ሚስቲቱ ለባሏ ባምፔሰነ ው ጎ ቅም ወቭም ተስ ት ቀትስ ባተተረ ጸሆት ለባል ባሕሊ ጎ ፔ ካሳ አጎ ዋው ት ጸዎለው ሊወስት ቭኖላል። ቭህ ሁቴ ሚስፔ ለተረሰባፔ ጎ ፔ ሊጸወላፔ ጸሚኖለው ባሕሊ ጎ ፔ ካሳ ባተለባ ኽው። በዎ/ብ/ሕ ጎ ቁ.2115 ተተት ቻል።

<u>ዳኞች የህሊና ጉዳት ኪሳራ የሚከፈለው በህጉ ላይ በግልጽ ከተመለከተ ብቻ እንደሆነ መገብዘብ ይኖርባቸዋል። በመሆኑም የህሊና ጉዳት ኪሳራ ሲጠየቅ ዳኞች በቅድሚያ በፍትሃብሄር ህግ ቁጥር 2105-2117 ድረስ የተቀመጡትን ህጎች መፈተሽ ይኖርባቸዋል። ከዚህም ባሻገር ለኃላፊነቱ መሰረት የሆነውንም ህግ መፈተሽ ይኖርባቸዋል። በህጉ ላይ በግልጽ የህሊና ጉዳት ኪሳራ ይከፈላል በሚል ያልተቀመጠ ከሆነ የህሊና ኪሳራ ጥያቄ ውድቅ ሊደረግ ይገባዋል።</u>

መልመ I

የቡድን ውይይት

ቭህ መልመ ተሳ ዋዎኖ በሕ ፡ ባተመለጸቱፔት ባ ፡ ፔ ዓቭት ኖ ባመለባፔ ብቃፔ ለመ ም ም ቭረ ል ተብሎ ባቀረበ ሲሆት ፣ ትተዚሁም በሕ ፡ ባተመለጸቱፔት ታት ኃዎኖ አትታትፔ ልብትፔ፣ባታት ኃዎኖት ዓላማ ብ ጸኢ.ወ ፡.ሪ ሕ መት ስፔ ጸሴ ኖ መብፔ አትፍር በማትሻሸር ባታት ኃዎታት መልዕክፔ ባአወሻሸም ወሰት ለማወቅ ቭረ ል በሚል ባተዘ መልመ ነው።

⇨መልመ ው በቡተት ውቭቭፔ ይደረግበታል።

1. ጸዚህ ቀኅ ሎ በተመለጸቱፔ ክስተ ኖ (ሁቴ ዎኖ) በ ቨት ትቱ ባ ፡ ቱት ዓቭትፔ አመልክፔ፣

I. አትታ ባካሳ ፡ ቭ ክስ ባቀረበለፔ ዎ/ቤፔ ፡ ብት መርምሮ በሰኀ ው ውሳቴ ለ ፡ ቱ ሐላዋ ባሆነው ሰው ለተ ፦ ፈው ካሳ ት ፈጸዎል ሲወስት ጸውሳቴ ቀት ብ ላም ላሉፔ ፈዜቨፔ ካሳ ት ፈጸወል ውሳቴው ባሚ ልኽ ጸሆት ዎ/ቤቱ ለውሳቴው መሠረፔ ባተረ ው ባ ፡ ፔ ዓቭትፔ----------::

II. አ «ሀ»ባተባለው ለሰብ በማት አለብፖትፔ በመትሳሳፔ ሆትብሎ በአ «ለ» ኮፔ ላቭ አሲታ በማዎሰስ ኮቱ ሙሉ በሙሉ ጸኅ ቅም ው ት ፈሆት ካተረ አ «ለ»ካሳ ት ፈጸወለው ለመኀ ባቅ መሠረፔ ባሚቨተርቿ ው ባ ፡ ፔ ዓቭት ኖት ኅ ቀስ----------::

III. አትታ በሹዎር ሞቨ (ሥራ) በመተ ተር በወር 600 ብር ቢ ቨ ፖ ባክረ ሰው በተረሰበፔ ፡ ፔ ምክትቨፔ በሹዎር ሥራ መቀኀ ል ባለመኖሹ በሌላ ባሥራ ዘርዎ ለመሰማራፔ ባ ታ ሆ በፔ በአ ፈሱ ባሥራ ዘርዎ በወር 450 ብር ብኖ ቢ ቨ ቾል፣ባተረሰበፔ ባ ፡ ፔ ዓቭትፔ:----------::

IV. አ «ሀ»ባ ሪቤቱት ባአ «ለ» በኃም ባሚወ ፔት ውሻ ሆትብሎ በመጺ ጸ ተሰበፔ፣

- *አ «ለ» ባሕሊ ፡ ፔ ካሳ መን ባቅ ቭናላል? ባ ፡ ፔ ካሳስ? ለምት?*

መልመጃ ||

ባዎ/ብሔር ሕ ፡ት ታት ኌዎኖ ባሚመለጸቱ ኀ ቨቂዎኖ፡-

I. በዎ/ብሔር ሕ ቁ.2107 2113 መካጸል ቨለውት አትታትፔ ልብፔ አብራራ፣

II. በዎ/ብሔር ሕ ቁ.2114 ላቭ«ለተተወረኖው ሴፔ በሕሊ በተል ካሳ ስም በርፔዕ ካሳ ለመቁረኀ» ቭናላል በሚል ባተተት ው በወት ል ሕ ፡ ቁ.621 ላቭ አት ፒፔ ሴፔ አትታት ወትታ አስ ታ ጸ ርሷ ር ባ ብረ ሥ ትባፎፔ ት ፒወኽም ቨተረ ኖ ጸሆት በ ስራፔ ትተምፔቀኃ ጸተተት ው ር ሲ ቭ ቭህ ወትታ በዎ/ብሔር ሕ ፡ ቁ.2114 ባተመለጸተውት ባሕሊ ፡ ፔ ካሳ ለመን ባቅ ቭናላል? አብራራ?

III. በዎ/ብሔር ሕ ቁ.2110 ባባል ሚስፔ መብ ኖ ባሚባሉፔት ኀ ቀስ፣

4 በዎ/ብሄር ሕ ቁ 2115 በሚስፔ ላቭ ባአካል ፡ ፔ በመታረሱ ባል ጸሀሊ ፡ ፔ ካሳ ሊን ቭቅ ትተሚኖል ተመልክ ል ባል ላቭ ባአካል ፡ ፔ በመታረሱ ሚስፔ ባሀሊ ፡ ፔ ካሳ ባመን ባቅ መብ ትቲፔ ቭ ቨል?

ምዕራፍ ሁለት

ባ ፡ ፔ ካሳ (ጂሳራ) አጸዌወል ሥርዓፔ

ጸውል ው ሐላዋትፔ (ተነ ቨቂትፔ) ሊቨመነ፡ ባሚኖሉፔት ባ ፡ ፔ አቨት ኖ ተመልክተ ል። ቀነ ሎ ለ ፡ ታ ሐላዋ ባሆችው ወ ት ለተ ፦ ፡ው ካሳ ባሚጸወልበፔ ሥርዓፔት በሚመለጸፔ በ ፡ ፔ አቨት ኖ በመጸዌወል ባካሳ አጸዌወል ሥርዓ ኖት ትመለጸ ለት።

2.1. በውልና ከውል ውጭ የጉዳት ኪሳራ አከፋፈል

1. ሀ ከ ለ በአዲስ አበባ ከተማ ቦሌ ክፍለ ከተማ ውስጥ ለመኖሪያ ተብሎ የተሰራ ቤት ገዝቷታል። የቤቱን ዋጋ ሙሉ በሙሉ ከፍሏል። ለ ቤቱን ለመኖሪያ ቤት ይጠቀምበት የነበረ ሲሆን ቤቱ ውስጥ ያለውን እቃ አውጥቶ ለግንቦት 30 ቀን 2002 ዓ/ም ለማስረከብ ተስማምቷል። ሀ ቤቱን በብር 40,000 በወር ለሁለት ዓመት ለቢሮ አገልግሎት ሊከራይለት የሚችል ድርጅት በማግኘቱ ውል ተዋውሏል። የውሉ ዘመን የሚጀምረው ሰኔ 1 ቀን 2002 ዓ/ም ነው። የሁለቱን ዓመት ቅድሚያ ክፍያም ብር 960,000 ተቀብሏል ። ሆኖም ለ ቤቱን ያስረከበው ሐምሌ 30 ቀን 2002 ዓ/ም በመሆኑ ተከራይ ድርጅት ውሉን አፍርሷል። ሀ የተቀበለውን ገንዘብ መልሷል። ሀ ቤቱን የሚከራይ ሌላ ተከራይ አግኝቷል። ሆኖም ተከራዩ የሚከፍለው ብር 10,000 በወር ለሁለት አመት ነው።

    - ለ የቤቱን ርክክብ በማዘግየቱ ምክንያት ምን ያህል የጉዳት ካሳ ሊከፍለው ይገባል?

2. ሀ ቀድም ሲል የዚህ ቤት ባለቤት ቢሆን፣ ከላይ በተመለከተው መሰረት ቤቱን በመኖሪያነት ይጠቀምበት የነበረ ቢሆንና ከላይ የተመለከውን ስምምነት አድርጎ እያለ ለ በቸልተኝነት መኪና እያሽከረከረ መጥቶ ቤቱን ቢገጭበትና ቤቱ ላይ

የደረሰውን ጉዳት ለማስጠገን የሰኔ 1 ቀን 2002 ዓ/ም ጊዜ ቢያልፍበትና የኪራይ ውሉ ሊፈፀም ባይችል የጉዳት ካሳው ምን ያህል ይሆን ነበር?

2.1:- ልኽ ለሆት ፡ ኖ ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ

(Modes and Extent of Compensation For Material Damage)

ልኽ ባሆት ፡ ኖት ባተረሰ ፡ ፔ ወቭም ወተዋፔ ባሚተርስ ፡ ፔ በሚል ጸዌዎለት አቭተ ዋል። ልኽ ባሆት ፡ ኖ ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ ሁለፔ መሰረ ዊ መርሆዎኖት (ተከቦኖት) ባሚጸተል ኽው።

ባመ መሪቨው ተመዛዛፖ (ተመኃኃፖ) ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ ሲሆት ቭኽውም በ ፡ ቱ ተ ፦ ፣ ባሆትወ ት ጸ ፡ ቱ በዋፔ ወተ ኽረበፔ ሁት ት ፣መለስ ማታረ ፣ ለተረሰበፔ ፡ ፔ በምፔጽ ባ ትዘብ ካሳ ት ፣ጸወለው ባማታረ ወቭም ሊ ፖ ቭኖል ባኽረውት ጎ ቅም (ፔርፆ) በማመዛዘት ባሚጸወል ባካሳ ዓቭት ኖ ተብለው ሊቀመጎ ፡ ቭኖላል።

ሁለተቾው ተትብ ባማቭመኃ ጎ ት ባካሳ፣ አጸዌወል ሥርአፔ ሲሆት ቭኽውም ባተ ፦ ፣ውት ጎ ዌፔ በማ ዘብ በርዕፔ ባሚጸወለውት ባሚቨጎ ቃልል ኽው።

ግልጽ የሆነ የጉዳት ኪሳራ በመርህ ደረጃ ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ ተመዛዝኖ መክፈል ያለበት ቢሆንም አንዳንድ ጊዜ በተለየ ሁኔታ ስሌቱ ሊሰራ የሚችልበት ሁኔታ መኖሩንም ማስታወስ ያስፈልጋል።

2.1.1:- ባተመዛዘት (ባተመኃኃት) ባካሳ አጸዌወል ሥርአፔ

(The Equivalence Rule)

ቭህ ባካሳ አጸዌወል ሥርአፔ በተለቭ ልኽ ለሆት ፡ ኖ ባካሳ አጸዌወል በኃም ጎ ቃሚ ኽው።

ባዎፔሐ ብሔር ሕ ቁ 2091 ታት ፣ት ስትመለጸፔ ለተረሰው ፡ ፔ ሐላዋ ሆ ባተ ገፀው ሰው ለተ ፦ ፣ው ባሚጸዎለው ካሳ በተ ፦ ፣ው ላቭ ጸተረሰው ፡ ፔ ር ጹል ሆ መመዛዘት

ት ለበፔ ቨመለክ ል። ስለሆችም በተ ሠ ፈው ላብ ባተረሰው ባ ጉ ፔ መነ ት መ ወቅ ብ ርበ ል ።

በተ ሠ ፈው ላብ ባተረሰውት ባ ጉ ፔ መነ ት በሚጸተሉፔ መት ኖ (ሥል ኖ) መመርመር ብናሳል።

I. <u>ተ ሠ ፈውት ጉ ቱ ጸመታረሱ በዋፔ ወተ ክበረበፔ አቋም (ሁቴ) መመለስ (Reinstatement)፡-</u>

በዚህ መት ታ (ስልፔ) ተ ሠ ፈውት ለመካስ ባተ ሠ ፈውት ጸ ጉ ቱ በዋፔ ባክበረው ሁቴ ማወቅ ቨስወል ል። <u>ለምሳሌ፡-</u> በተ ሠ ፈው መጺ ላብ ጉ ፔ ተርሶ ጸሆት መጺ ው ት ፈነ ትለፔ ማታረ ፣ መጺ ው ሙሉ በሙሉ ወታሞ (ነ ዎ) ጸሆት ለተ ሠ ፈው አትታ አብትፔ ባሆት ሌላ መጺ ት ፈቨ ፖ በማታረ መካስ ሲሆት ብህም ባተረሰት ጉ ፔ ሙሉ በሙሉ ለማስወ ታ ብረ ል። አትታ አትታ ፈዜ ተ ሞ ተ ሠ ፈው ባተረሰበፔት ጉ ፔ <u>ለምሳሌ</u>፡- በመጺ ላብ ባተረሰውት ጉ ፔ ብትመለጸፔ ተ ሠ ፈው በራሱ ወ መጺ ውት ሊቨስነ ት ወብም ሙሉ በሙሉ ወታሞ (ነ ዎ) ጸሆትም በሌላ መጺ በራሱ ወ ተክ ጸሆት ለ ጉ ቱ ሐላዋ ባሆትው ወ ት ተ ሠ ፈው ቨወታ ውት ሙሉ ወ ት ፈተካለፔ ሊወሰት ብናሳል።

II. <u>በምፔክ ስለመካስ (Exchange Value)</u>

በተ ሠ ፈው ላብ በተረሰበፔ ጉ ፔ ምክትቨፔ ባትብረቱ ዋ ት ፈቀትስ ባተተረ ጸሆት ለ ጉ ቱ ሐላዋ ባሆትው ወ ት ልብትቱት ት ፈጸዎል በማታረ ባመካስ መት ታ ትው። በዚህ ሥልፔ ካሳ ለማስጸዎል ባትብረቱት ጸ ጉ ቱ በዋፔ ባክበረውት ባ በቨ ዋ ማረ ጎ ቨስወል ል። በሌላ ሁቴ ተ ሞ በ ጉ ቱ ምክትቨፔ ዋ ው ት ፈቀትስ ባሆትው ባትብረቱ ባጺራብ ዋ ጸሆት ብኽው ጸ ትዛቤ ተወስ ካሳውት ማስላፔ ቨስወል ል። ለሁለተቾው ሁቴ ጎ ሩ ምሳሌ ሊሆት ባሚናስው በመሬፔ ብዞ ላብ ባሚተርስ ጉ ፔ ትው። በኢፔቦእቨ መሬፔ ባማብሸጎ ባማብለወጎ በመሆት ለመሬፔ ባ በቨ ባለውም። ስለሆችም ባመሬፔ ብዞ ማጸራባፔ ስለሚናል ብኽው ባጺራብ ዋ ካሳውት ለማስላፔ መሠረፔ ብሆ ል።

III. <u>ሊ ፖ ብናል ባክበረው ጎ ቅም በማመዛዘት ስለመካስ (Utility Value)</u>

በተ ሠ ፈው ላብ ባተረሰው ጉ ፔ ፔርዎ ወብም ጎ ቅም በማ ገቼ መብፔ ላብ ሲሆት <u>ለምሳሌ</u>፡- በት ታ ሥራ ተ ቢ ቨልሆት ባት ታ ውታታር ምክትቨፔ ባተረስ ጉ ፔ ጸሆትተ ሠ ፈው ቨቃው ፔርዎ ተመዛዝ ካሳ ት ፈጸወለው ብወሰ ል።

✶<u>ለአካል ጉ ፔ ለሞፔ አተ ካሳ አጸዊወል</u>

ባተመዛዘት (ባተመኃኅነት) ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔት በሚመለጸፔ በአካል ፦ ፔ በሞፔ አተ ባካሳ አጸዌወልት ማባቱ ጸተ ባ ሁቴ ምኖ አትቫ ተ ቢ ስለሚሆት ትተሚጸተለው ቀርቧል።

I. ለአካል ፦ ፔ ካሳ አጸዌወል

በሰው አካል ላብ ለሚተርስ ፦ ፔ ተመኃኃፖ ካሳ ማስላፔ አስ ሪ ችው። ባሰው ል አካል በ በቭ ዋ ባሚተመት ባለመሆት በአትታ ሰው አካል ላብ ባሚተርሰውት ፦ ፔ በ ትዘብ አስል ማስቀመጎ አስ ሪ ወብም ባማብኖል ብሆ ል። ባሆት ሆት በሰው ል በአትታ ባአካል ክምል ወብም ክምሎኖ ፦ ፔ በተረሰ ፒዜ ሊጸወለው ባሚኖለውት ካሳ ለመወስት ፦ ፔ ባተረሰበፔ ባአካል ክምል ለተ ፦ ፒው ቢ ማ ገቼ ቨለው ጎቀሜ ጸ ትዛቤ በማስ ባፔ በአካሉ ላብ በተረሰበፔ ፦ ፔ ምክትቨፔ ቨወኃውት ወብም ወተዋፔ ሊቨኃው ባሚኖለውት ቢ (ጎቅም) በማስላፔ ለ ፦ ቱ ሐላዋ ባሆችው ወ ት ለተ ፦ ፒው ካሳ ት ፒጸምለው ሊወስት ብኖላል።

ስለሆችም ካሳውት ለማስላፔ ተ ፦ ፒው ባተሰማራበፔ ባሥራ ዓብትቼ፣ ማለፔም ባተ ፦ ፒው ተቀኃሪ ሠራተቾ መሆት ፣ ባራሱት ሥራ ሠር ባሚተ ተር (Self – Employed) መሆት ፣ ባተ ፦ ፒው ሥራ አጎ ወብም ሥራ ቨልክረው መሆት ጸ ምፔ ውስጎ ብ ፦ ፔ ባተረሰበፔ ባአካል ክምል ጸ ቢው አትቫ ቨለውት አስተዋኸ ማመዛዘት ብጎ ብቃል።

1. ባተቀኃሪ ሠራተቾ አካል ፦ ፔ፡-

አትታ ተቀጎሮ ባሚስራ ሠራተቾ በአካሉ ላብ ፦ ፔ ጸተረሰበፔ በ ፦ ቱ ምክትቨፔ ባሚቨኃው ጎቅም ሊ ር ብኖላል። ፦ ቱ ባተረሰበፔ ተቀጎሮ ጸሚሰራው ሥራ ር ባተ ገፑበሆት ፒዜ ማለፔም በሥራው ምክትቨፔ ባተረሰ ባአካል ፦ ፔ ጸሆት ስለ ካሳ አጸዌወሉም ሁቴ ጸአሰሪ ሠራተቾ ሕ አትቫ ባሚ ብ ብሆ ል። ትር ት ባተረሰበፔ ፦ ፔ ጸሥራው ር በማብ ፖ መልጹ ጸሆት ጸውል ው ስለሚተርስ ሐላዋትፔ በሚመለጸተው ሕ መሠረፔ ባሚሸወት ብሆ ል።

በተቀኃሪ ሠራተቾ ላብ ባተረሰው ባአካል ፦ ፔ ፒዚቨዊ ፦ ፔ ጸሆት በ ፦ ቱ ምክትቨፔ ለተወሰት ፒዜ ሥራ ባለመስራቱ ቨኃው ቢ ለ ፦ ፔ ካሳው ስሌፔ መሠረፔ ሆ ብቸው ት ፒጸወለው ብወስ ል።

በተቀጣሪ ሠራተኞች ላቭ ባተረሰው ባአካል ፡ ፔ ቋሚ ባሆት ጸ ፡ ቱ በዋፔ ቭስራ ባክረው ሥራ ለዘለቁ ው መስራፔ ባማቭኖል መሆት ጸተረ ጎ ት ወተዋፔ ባሚተርስ ፡ ፔ ተስል ባ ፡ ፔ ካሳ ት ፂጾመለው ቭወስትለ ል። ቋሚ ባሆት ባአካል ፡ ፔ በተረሰ ፂዜ ባወተዋፔ ባ ፡ ፔ ካሳት ለመወሰት ባሚጸተሉፔት መት ኖ (ስል ኖ) መጾተል ቨስወል ል።

ሀ. ባተረሰውት ባ ፡ ፔ መጎት ማ ዘብ፡-

ባተረሰበፔ ባአካል ፡ ፔ ባሠራተቾው ባመሥራፔ ኖሎፔ ሙሉ በሙሉ ሊቨሳጋው ውቭም በጾዋል ሊቨሳጋው ቭኖሳል። ቭህም ማለፔ ፡ ቱ ባተረሰበፔ ባአካል ክዎል ሠራተቾው ቭስራ ጾክረው ባሥራ ዓቭትፔ (ባሥራ ዘርዎ) አትሯ ቨለው ጎቀሜ ወሳፖመሆት ሊዘት አቭ ባም። ለምሳሌ፡- በ ጋፔ ላቭ ባተረሰ ፡ ፔ ለአትታ ባሕ ጎበቃ ቨለው ጎቀሜ ለአትታ ቭዘ ስፔ ቨለው ጎቃሜ ጾዎተቾ ልብትፔ ቨለው ችው። ለ ቭዘ ሲፔ ትተሙሉ ፡ ፔ ሊወሰታ ባሚኖል ሲሆት ለጎበቃው ት ጾዎል ፡ ፔ ብኖ ተተር ሞ ሊወሰታ ቭኖሳል። ባሕክም ባለሞቨዎኖ በሰው ል አካል ላቭ ባተረሰት ፡ ፔ በተመለጾተ ፡ ቱ ባተረሰበፔት ባአካል ክዎል ጾጎቅላላው አካሉ ቨለውት ታርሻ በመ ቾ በማስላፔ ሞቨዊ ማስረ ቭሰጋሉ። ለምሳሌ በአትታ ባ ጋፔ ላቭ ባተረሰ ፡ ፔ (ባጋፔ መቆረጎ) ጾጎቅላላው አካል አሥር በመ (10%) ባሚል ሊሆት ቭኖሳል። ሆ ም ቭህ ባሐጸም ማስረ ጾተ ሞ ፂው ሞቨ (ሥራ) አትሯ ባሚቨስጾፔለውት ፡ ፔ ውቭም ባመሥራፔ ኖሎ ባሚ ልኽ አቭተሰም። ጾላቭ በተጎቀሰው ምሳሌ በ ቭዘ ሲፔ ላቭ ባተረሰ ባ ጋፔ መቆረጎ ፡ ፔ ባ ቭዘ ሲ ት ባወተዋፔ በ ቭዘ ሲፔትፔ ባመሥራፔ ኖሎፔ መ በመ ባቀትስ ችው ሊባል ቭኖሳል።

የህክምና ተቋማት የሚሰጡት የጉዳት መጠን ውሳኔን ዳኞች በጥንቃቄ ሊመለከቱት የሚገባ ነው። ውሳኔው ተጎጂው ሲሰራው የነበረውን ስራ ከግንዛቤ ውስጥ ማስገባቱን ማረጋገጥ ይገባል። የህክምና ሪፖርቱ ይህንን ከግንዛቤ ውስጥ ካላስገባ ዳኛው የጉድለቱ ሪፖርት ያለውን እንድምታ መመርመር ይገባዋል።

ለ. ፡ ቱ በተረሰ ፂዜ ባሠራተቾው ቢ ወቭም ተሞዝ፡-

በሠራተቾው ላቭ ባተረሰው ባአካል ፡ ፔ ሠራተቾውት ለተወሰት ፂዜ ጾሥራ ቨስተቿለው ጾሆችም ወቭም ሙሉ በሙሉ (ለወተዋቱ) ሥራውት ጾመሰራፔ

ቨስተቿሎው ጸሆችም ፡ ቱት ለማስላፔ በ፡ ቱ ወቅፔ ቨ ፖ ባክረው ቢ (ተሞዝ) ባ ፡ ፔ ካሳውት ለማስላፔ መሠረፔ ቭሆ ል።

ዳሮች የተጎጂወን ገቢ ግምት ውስጥ በሚያስገቡበት ጊዜ ተቀናሽ ሊሆኑ የሚገባቸውን መቀነስ መዘንጋት የለባቸውም። ለምሳሌ ገቢው ደሞዝ ከሆነ ለመንግስት የሚከፈል ግብር ተቀናሽ ተደርጎ ሊታሰብ ይገባል። ይህ ካልተደረገ ተጎጂውን አላግባብ ማበልጸግ ሊሆን ይችላል።

ሐ. ባሠራተቾው በሥራ ላቭ ባሚቆቭበፔ ታሜ፡-

ወተዋፔ ባሚተርስ ፡ ፔት ለማስላፔ በ፡ ቱ ወቅፔ ሠራተቾው ቨለው ታሜ መሠረፔ በማታረ ወተዋፔ በሥራ ላቭ ባሚቆቭበፔ ቀሪ ታሜ ጸ ምፔ መወሰታ ቭ ርበ ል። የተጎጂውን እድሜ በተመለከተ በፍርድ ቤቶች የተዘበራረቀ አሰራር ይስተዋላል። አንዳንዶች የመንግስት የጡረታ እድሜን የሚወስዱበት ሁኔታ ይታያል ሌሎች የአገራቱን የነፍስ ወከፍ እድሜ ግንዛቤ ውስጥ ያስገባሉ።

የሌሎች አገሮች ተሞክሮ:
በአሜሪካን አገር በበርካታ ግዛቶች እድሜን ለመወሰን የሚጠቀሙት አማካይ የስራ ዘመን (work life expectancy) ነው። እንዲሁም የአንድ ሰው የሚቆየውን ጊዜ ለመገመት የህይወት ሰንጠረዥን (life table) ይጠቀማሉ።

አማካይ የነፍስ ወከፍ እድሜ ሁሉንም የእድሜ ክልሎች የሚያጠቃልል አመላካች በመሆኑ አንድ ሰው ምን ያህል ይቆያል የሚለውን በዝርዝር የማያሳይ በሆኑ ዳሮች ጥንቃቄ ሊያደርጉ ይገባል።

2. ባራሱት ሥራ በመስራፔ ባሚተ ተር ሰው፡- (Self –Employed)

ተቀጎሮ ሳቭሆት ባራሱት ባሆትት ሥራ በመስራፔ ባሚተ ተር ሰው ላቭ ባአካል ፡ ፔ በተረሰበፔ ጊዜ ባ ፡ ፔ ካሳውት ማስላፔ ጸተቀኃሪ ሠራተቾ አትቫር ሊጸብታ ቭናግል።

ስለሆችም ባ ለሰቡት ባዓመፔ ቢ ለመት ስፔ ጸሚጸዎለው ብር ወቭም በሌላ ሁት በማኃራፔ ባዓመፔ ቢውት መሠረፔ በማታረ ትተ ፡ ቱ ዓቭትፔ ካሳውት ማስላፔ ቨስወል ል።

3. ሥራ በመስራፔ ላቭ ቨልክረ ሰው ላቭ ባተረሰ ባአካል ፡ ፔ

አትታ ሰው በተለቨብ ምክንቨ ኖ ሥራ ላቨሰራ ቨናግል፣ ለመሥራፔ ባለመወለ ፣ ባሚመጎት ሥራ ባለማ ገቬ ወቨም አልዐ አልዐ ብኖ በሥራ ላቨ ባመቆባፔ ሌላም ሊንቀስ ቨናግል። በ ትዘዚህ ዓቨትፔ ሰው ላቨ በአካሉ ፦ ፔ በመታረሱ ቨታው ቢ ወቨም ወተዋፔ ሊቨታው ባሚናስወት ቢ ለማስላፔ መሠረፔ ሊሆት ባሚናል ተ ባ ት ር ማ ገቬ ቨስ ራል።

ስለሆንም በፖፔሐ ብሔር ሕ ቁ.2102 መሠረፔ ርፔዕት መሠረፔ በማታረ ኣኖ ምክንቨ ዊ ባሆት ባ ፦ ፔ ካሳ ለተ ሠ ረው ት ጸወለው ሊወስት ቨናግል።

ስራ በመስራት ላይ ባልነበረ ሰው ጉዳት በደረሰ ጊዜ የኪሳራ አከፋፈል በምን መልኩ መሆን እንዳለበት የፌዴራሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 19930፣ 34138፣ 41374፣42962፣ 43571ና 44236 የሰጠው ውሳኔ መመልከት ይቻላል።

II. ባሞፔ አተ (Mortal Accidents)

አትታ ሰው በተረሰበፔ አተ ምክንቨፔ ሕቨወቱት ሊቨታ ቨናግል። በአትታ ሰው ባሞፔ አተ ሲተርስ ካሳ ባሚጸምለው ለማት ነው? ካሳው ትቲፔ ቨስላል ባሚሉፔት ኀኅ ቦኖ በዋ ትፔ በማትሳፔ ትመለጸ ለት።

በሞፔ አተ ካሳ ባሚጸምላ ው በሥ/ብሔር ሕ ቁ.2095 ትተተመለጸተው በሞፔ አተ ካሳ ት ጸወላ ው ባመነባቅ መብፔ ቨላ ው ባሚቷ ባል ወቨም ሚስፔ ወላ ቷ ል ቷ ው። ካሳውት ባሚነቨቁፔ በራሳ ው ስም ሲሆት ቨኽውም በመተ ተሪቨ ረ ታ ለሚተርስባ ው ፦ ፔ ነው።

- ለሞፔ አተ ው ሐላዋ ባሆነው ወ ት ባሚጸምለው ባካሳ ዓቨትፔ ለም ብ

ወቨም መተ ተሪቨ ትተሚጸወለው ነ ጉረ መልክ ዓቨትፔ ትተሆንም

በአትቀኽ ተመልክ ል።

- በሞፔ አተ ካሳ ባመነባቅ መብፔ ባተሰታ ው ሰዎኖ ሌላ ቀለብ

ት ሷን ው ባሚ ነ ቭቁፔ ዘመ ኖ ቢ ራ ውት ትኳ በሞፔ አተ ው ምክትቨፔ ባሚ ባ ው ካሳ ባማ ገቼ መብፔ ት ላ ው ተመልክ ል።

- በሥፍሐ ብሔር ሕ ቁ.2095 (2) ላቭ ባተመለጸተው በሞፔ አተ ባሚጸወል ካሳ መልክ ዓቭትቱ ለመተ ተሪቨ ትተሚጸወል ባነ ረ አጸዌወል መሆት ት ለበፔ ተተት ቻል። ስለሆችም ሥ/ቤፔ በሞፔ አተ ምክትቨፔ ባሚጸወለውት ካሳ ለመውስት በሥ/ብ/ሕ በተለቭም ባቤተሰብ ሕ ላቭ ወቭም በተሻሻለው ባወቲራል ባቤተሰብ ሕ ላቭ ባተመለጸተውት ባቀለብ አወሳስት ሥርዓፔ ማ ዘብ ቭነ በቅበ ል።

- በዚሁም መሠረፔ በሥ/ብ/ሕ ቁ.812 ወቭም በተሻሻለው ባወቲራል ባቤተሰብ ሕ ቁ.201 ላቭ ትተተመለጸተው ቀለብ ት ሷነ ው ባሚ ነ ቭቅ ወ ት ሠር ለመብላፔ ወቭም አስወላ ጊ ባሆት ቢ ባማ ገቼ አቅም ባሌለው በኖ ር ላቭ ባወተቀ ትተሆት ብኖ ችው። በመሆችም በሞፔ አተ ምክትቨፔ ካሳ ት ሷነ ው ባመ ነ ባቅ መብፔ ቨለው ወ ትም ቭህትት ባማሳባፔ ወቭም ባማስረ ፔ ቲ ቭ ር ል።

- ትተዚሁም በሥ/ብሔር ሕ ቁ.813 ወቭም በተሻሻለው ባወቲራል ባቤተሰብ ሕ አትቀኽ 202 መሠረፔ ባቀለብ ተቀባብት ሁት ብኖ ሳቭሆት ባቀለብ ሰ ውት አቅም ማመዛዘት ትተሚቨስወል በሕ ጒት ላቭ ተመልክ ል። ስለሆችም በሞፔ አተ ካሳ አጸዌወል ውሳት አስኃኑ ላቭም ቭህትት መጸተል ቨስወል ል።

⇨ በመሠረቱ ባቀለብ አጸዌወል ሥርዓፔ በአትታ ጊዜ ባተወሰት ትዘብ (Lump Sum) በመክወል ባሚወኸም ሳቭሆት በባወቅቱ (Periodic) መሆትት በሥፍሐ ብሔርም ሆት በተሻሻለው ባወቲራል ባቤተሰብ ሕ ተመልክ ል። ስለሆችም ባክሥቨው መነ ት ባመ መር፣ ባመቀኽ ወቭም ክሥቨው ት ቋረኑ ሊወሰት ትተሚኖል በቤተሰብ ሕ ጒኖ ላቭ ተመልክ ል።

⇨ ሌላው ሊ ለሥ ባማቭ ባው መሠረ ዊ ትኳ ብ በሥ/ብሔር ሕ ጒ ቁ.2096 ላቭ ባተተት ው ችው። በሞፔ አተ ምክትቨፔ ካሳ ባመ ነ ባቅ መብፔ ቨላ ው በቁ.2095 ባተ ነ ቀሱፔ ብኖ ው። ሌሎኖ ሰሥኖ ምትም ትኳ ሚቷ ቭረ ው ወቭም ቨስተ ታራ ው ባትዘረ ቢሆትም ካሳ ባመ ነ ባቅ መብፔ ትተሌላ ው በ ልኽ ተተት ቻል። ስለሆችም በኢፔቮእቨ ሕ መሠረፔ በሞፔ

አተ ምክትቨፔ ካሳ ባመነባቅ መብፔ ባተሰኃ ው በዎ/ብሔር ሕ ቁ.2095 ላቭ ባተነ ቀሱፔ ሰዎኖ ብኖ ው።

በፍትሃብሄር ህግ ቁጥር 2095 መሰረት ካሳ እንዲከፍል ካሳ ጠያቂው የግድ በቤተሰብ ህጉ ላይ የተቀመጠውን የሚያሟላ መሆን አለበትን የሚለው በፍርድ ቤቶች ለረጅም ጊዜ የሚያወዛግብ ነበር። ሆኖም የፌዴራሉ የሰበር ሰሚ ችሎት በዚህ ረገድ የግድ ቀለብ ጠያቂ መሆን ይገባል በሚል አቋም ይዟል። እንደምሳሌ የመዝገብ ቁጥር

በፍትሃብሄር ህግ ቁጥር 2095 መሰረት የሚከፈል ካሳ በአንድ ግዜ ወይም በየጊዜው መሆን አለበት በሚለው ላይ በፍርድ ቤቶች አወዛጋቢ ነበር። የፌዴራሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በዚህ ረገድ በየጊዜው ሊከፈል ይገባል በሚል አቋም ይዟል። ለዚህ የመዘገብ ቁጥር 16871 ምሳሌ ይሆናል።

በአነ ቃላቭ በሞፔ አተ ምክትቨፔ ባሚጸወል ካሳ ለሌሎኖ አተ ዎኖ ወቭም ፡ ኖ ጸሚጸወል ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ ባተለባ በመሆት ጸውል ው ስለሚተርስ ሐላዋትፔ ባሚመለጸቱ ባሕ ታት ኃዎኖ ብኖት በማባፔ ለመወሸም ስለማቭኖል ተዛማ ሕ ሎኖት በኅ ትቃቂ ማባፔ መረ ፔት ቭነ ቭቃል።

2.1.2. ባማቭመኃ ኅ ት (Non-Equivalence) ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ

ቭህ ባካሳ (ጺሳራ) አጸዌወል ሥርዓፔ በሕ ፡ በቁ.2091 ላቭ ለተተት ው ማለፔም «... በተበ ብ ላቭ ጸተረሰው ፡ ፔ ር ጹል ሆ መመዛዘት አለበፔ» ለሚለው አነ ቃላቭ መርሕ ባተለባ (Exception) ሁት ዎኖ ባሚቨካፔፔ ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ ቭው።

ባማቭመኃ ኅ ት ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔት በሁለፔ ዋ ዋ ክዎሎኖ መመተብ ቭኖሏል። ቭኽውም ባተበ ብ ኅ ዌፔ (ባዎ/ብሔር ሕ 2098) ርፔዕ (Equity) ው።

I. ባተበ ብ ኅ ዌፔ

ባተበ ብ ጎ ዌፔ ወብም ባካሳ ጎ ቨቂው ጎ ዌፔ ባሚወሰቸውት ባካሳ መጎ ት ለመቀቸስ (ት ፈቀስ) ምክንቨፔ ብሆ ል። ብህም ማለፔ ተ ፈ ፈው ለተረሰበፔ ፦ ፔ ባራሱ አሰተዋኾ ቨለበፔ ጸሆት ሊጸወለው ባሚኖለውት ካሳ ጸተረሰበፔ ፦ ፔ ር ባተመኃ ጎ ት ሳብሆት ባቀቸስ ብሆ ል።

ባምፔሐ ብሔር ሕ ቁ.2098 ታት ኃት ስትመለጸፔ ተበ ብ ላብ ባተረሰው ፦ ፔ ባራሱ ባተበ ብ ጸዋል ጎ ዌፔ አስተዋኬ ምክንቨፔ መሆት ባተረ ጎ ጸሆት ለተበ ብ ባሚጸወለው ካሳም በጸዎል ትተሚሆት በትዑስ ቁጎ ር አትታ ላብ ተመልክ ል። ስለሆነም በክዎል ካሳውት ለመወስት ባአካባቢ ሁቴ ዎኖት መሠረፔ ማታረ በተለብም ባተበ ብት አስፔዋኾ መጎ ት (ባጎ ዌፔ መጎ ት) በማመዛዘት ፦ ቱት አተረሰ ባተባለው ሰው በመተበቾ ሁቴ ዎኖ ሊጸዎለው ባሚኖለው ባካሳ መጎ ት በመቀቸስ ሊወስት ትተሚ ባ ባዎ/ብሔር ቁ.2098 (2) ቨመለክ ል።

II. ርፔዕት መሠረፔ በማታረ ካሳ ባሚወሰብፔ ልብ ሁቴ

በርፔዕ ውሳቴ መስጎፔ ማለፔ በሕ ላብ ባተቀመጎፔት ሁቴ ዎኖ በአ ባቡ መጸተል ሳቨስወል ሌሎኖ ትክራዊ ሁቴ ዎኖት ጸ ምፔ በማስ ባፔ ቨለ አታልዎ ሚዛ ዊ በሆት መልጹ ባሚሰጎ ውሳቴ ትተማለፔ ሲሆት ሕ ት ቨልተጸተለ ዎፔህ (Justice without law) በሚል አባባል ባሚ ለኽ ሥርዓፔ ትው ለማለፔ ብኖሳል።

በኢፔቮእቨ ሕ መሠረፔ ርፔዕት መሠረፔ በማታረ አትታ ለተረስ ፦ ፔ ባሚጸወለውት ካሳ (ጂሳራ) መወሰት ባሚኖለው በሕ ፦ ባተቀመጎ ሁቴ ዎኖ ሲቨ ጎ ሙ ትው። ስለሆነም ኣ ኖ በሕ ፦ ባተመለጸቱፔ ሁቴ ዎኖት መሠረፔ በማታረ ለተረሰው ፦ ፔ ሐላዋ ባሆትው ወ ት ባሚጸወለው ካሳ ጸተረሰው ባ ፦ ፔ መጎ ት ቨትክ ካሳ ት ፈጸወል ለመወሰት ብኖሳሉ። ርፔዕት መሠረፔ በማታረ ካሳ ባሚወሰብፔት ሁቴ ዎኖ ቀጎ ለት ትመልጸፔ።

ሀ. ታር ፈቱ ጎ ዌፔ መሆትት ባለማወቅ ባተረሰ ፦ ፔ :- (ቁ.2099)

በዎ/ብሔር ሕ ቁ.2099 ላብ ትተተመለጸተው ባሥራውት (ባታር ፈቱት) ጎ ዌፔ ለመ መፔ ባማብኖል ሰው ሐላዋትፔ ባሚቨስጸፔል ታር ፈፔ ወቭሞ

ባተ ገ ትዘሆት አጎ ዋው ሊጸምል ባሚ ባውት ባካሳ ልክ ኣ ኖ በርፔዕ ለመወስት ትዘሚናሉ ተተት ቻል። ቭህ ሁት ሊቭ ጎ ም ባሚናለው ሕ ት ል ወቭም አካለ መን ት ቭላተረስ ል ባሚወ ሙው ታር ፔ ወቭም አ ምሮው ባ ተለ ሰው ባሚ ሙው ታር ፔ ሀላዋ ፔት ባሚቭመኃ በሆት ዜ ለተ ፔ ው ባሚጸወለውት ባካሳ መን ት ኣ ኖ ጸተረሰው ፔ ፔ በማሳ ሰ ሊወስት ቭናላሉ።

ቭህ ጸላቭ በተመለጸተው ሁት ኣ ኖ ርፔዕት መሠረፔ በማታረ ሊወስት ባተ ፔ ው በሐላዋ ፔ ባሚን ባቀውት ወ ት ባሐብፔ መን ት ማመዛዘት ትዘዚሁም በሐላዋ ፔ ባሚን ባቀውት ወ ት ካሳ በመክወሉ ሊተርስበፔ ባሚናለውት ፔ ፔ ማመዛዘት ትዘሚገባቸው የፍ/ብሔር ቁ. 2099 (2) ያመለክታል።

ለምሳሌ:- ፔ ፔ የደረሰበት ወገን ታዋቂ ነጋዴና በርካታ ሐብትና ንብረት ቭለው ቢሆት በሌላ በጹል ተ ሞ ካሳ ባመክወል ቲ ቭለበፔ ወ ት በቀት ሥራ ባሚተ ተር አ ስተቶ ቢ ቭለው ባብዙ ቤተሰብ አሰተ ተሪ ጸሆት ወቭም በተቃራኒም ምሳሌውት ብ ስቀምን ው ርፔዕት መሠረፔ በማታረ ባሚወሰ ሰው ካሳ በሁለቱም ሁት ዎኖ ባተለቭብ ባካሳ መን ት (ልክ) መሆት ት ትዘባለት።

ለ. በበላቭ ፔዕዛዝ ምክትቭፔ ባሚወ ሙ ጎ ዌፔ (ቁ.2100)

ባበ ኖ ሠራተቶ ባበላቭ አለቃውት ሕ ዊ ቭልሆት ወቭም ሕ ወጎ ፔዕዛዝ ባወ ሙ ትዘሆት ባበ ኖ ሠራተቶ ለወ ሙው ሕ ወጎ ታር ፔ ሀላዋ ነው። ሆ ም ባበ ኖ ሠራተቶ በ ሲገሊት ወቭም በ ዛቋ ቴፔ ተ ቢ ስሜፔ ባበላቭ አለቃውት ሕ ዊ ቭልሆት ፔዕዛዝ በመወ ሙ ምክትቭፔ በሌላ ሰው ላቭ ለተረሰው ፔ ፔ ባሚጸዎለው ካሳ ሊቀትስለፔ ቭናላል። ባበ ኖ ሠራተቶ በበላቭ አለቃ ፔዕዛዝ ምክትቭፔ ለወ ሙው ጎ ዌፔ ለተ ፔ ው ባሚጸዎለውት ካሳ ለመቀትስ ኣ ኖ ባመ ዘዙት ተ ቢቴፔ ማትስ ማተ ኑት ማመዛዘት ት ለባ ው በሥ/ብ/ሕ ቁ.2100 ተተት ቻል።

በበላቭ ፔዕዛዝ ምክትቭፔ ባበ ኖ ሠራተቶ ባሚወ ሙው ባጎ ዌፔ ታር ፔት በተመለጸተ ስለ ባበላቭ ፔዕዛዝ በሥ/ብሔር ሕ ቁ.2036 ባተተት ውት መሠረ ዊ መርሕ መ ትዘብ ቭስወል ል። በሥ/ብሔር

ቁ.2036 ላቭ ባተመለጸተው በበላቭ አለቃ በበ ኖ ሠራተኞ መካጸል ቨለው ትግዮኜ መት ስ ዊ (Public Relstionship) ማለፔም በአሰተ ተራዊ መስሪቨ ቤ ኖ ወቭም በወ ተራዊ ተቋማፔ ቨለውት ባበላቭ ባበ ኖ ትግዮኜ ባሚመለጸፔ ነው። ባበ ኖ ሠራተኞ ባበላቭ አለቃውት ፔዕዛዝ ሕ ወጎ ትኜ ባተረ በተለቭም ፔዕዛዙት ባሰጎ ው ባበላቭ አለቃ ፔዕዛዙት ባመስጎፔ ሥልኃት ወቭም ኖሎፔ ባሌለው ፔዕዛዙም ሕ ወጎ ባወት ል ተ ባር መሆትት ቨወቁ ቭህት ፔዕዛዝ ባወኸመ ባበ ኖ ሠራተኞ ጎ ዌተኞ መሆት በሕ ጎ ተተት ቿል።

ሆ ም ት ባበ ኖ ሠራተኞ በበላቭ አለቃው ት ፂወኽም ባ ዘዘውት ታር ፂፔ ሕ ወጎ ትኜ ቨወቀ ቢሆትም በአስተ ተራዊ (መት ስ ዊ) ወቭም በወ ተራዊ ፂሲገሌት ምክትቨፔ ስለተሰጎ ው ፔዕዛዝ ጸበላቭ አለቃው ር ለመወቨባፔ ወቭም ለመጸራጸር ባማቭኖል ጸሆት፣ ወቭም ባበ ኖ ሠራተኞ

ጸ ዘዘው ው ሌላ ት ር ለማታረ በማቭኖልበፔ ሁት ውሰጎ በመሆት ባበላቭ አለቃውት ሕ ወጎ ፔዕዛዝ ባወኸመ ጸሆት ለታር ፂቱ ጎ ዌተኞ አቭባልም። <u>ለምሳሌ፡-</u> ባበ ኖ ሠራተኞ ሕ ወጎ ታር ፂፔ ት ፂወኽም ሲ ዘዝ በመሳሪቨ ተ ትዛሆት (At gun point) ወቭም ባ ዘዘውት ባቭወኽም ጸሥራው ትተሚባረር ጎ ብቅ ፔዕዛዝ ባተሰጎ ው ጸሆት በዎ/ብሔር ሕ ቁ. 2036 መሠረፔ ባበ ኖ ሰራተኞ ለተወኸመው ታር ፂፔ ጎ ዌተኞ ሊሆት ትተማቭ ባ መረ ፔ ቭናል።

ስለሆትም በዎ/ብሔር ሕ ቁ. 2100 መሠረፔ ባበ ኖ ሠራተኞ ባበላቭ አለቃውት ሕ ወጎ ፔዕዛዝ በመጸተል ጎ ዌፔ ወኽሞ ጸተ ዠ ባበ ኖ ሠራተኞ ለተ ሠ ፂው ባሚጸወለውት ካሳ ለመቀኽ በፔዕዛዝ ሰ ው ተቀባቭ መካጸል ባኽረው ሁት ዎኖ ባበ ኖ ሠራተኞውት ሐሳብ (Motives) በሚ ባ መ ትዘብ ቨስወል ል።

ሐ. <u>ቭተርሳል ተብሎ ሊ ስብ ባማቭኖል ጎ ፔ ቁ.2101</u>

በመሠረቱ ለአትታ ባተረሰ ጎ ፔ መጸወል ቨለበፔ ካሳ ጸ ጎ ቱ ር ተመዛዛፖ (ተመኃኃፖ) መሆት ትተሚ ባ ል ኽ ነው። ሆ ም ት በ ቨት ትቱ ሁት ዎኖ ባተለባ ት ር ሊቨ ጎ ም ቭናል። <u>ለምሳሌ</u>፡- አትታ ለተረሰ ጎ ፔ በተለመቱ ሁት ዎኖ 1000 (አትታ ሺህ ብር) ካሳ ባሚቨስጸዎል ቢሆትም ሊ ስብ በማቭኖል አ ኃሚ ሁት ዎኖ ምክትቨፔ በ ር ጎ ባተረሰው ጎ ፔ 10.000 (አሥር ሺህ ብር) ሆ ጸተ ዠ ኣኖ

ርፔዕት መሠረፔ በማታረ ለተ ሞ ረው ባሚጸወለውት ካሳ መቀኽስ ትተሚኖኡ በፆ/ብ/ሕ ቁ.2101 (1) ላቭ ተተት ቻል። ቭህት ሁት በምሳሌ ማስተ ፆ ትሩት ቭበልጎ ልኽ ስለሚቨተር ው ባሚጸተለውት ምሳሌ፡- ትመልጸፔ።

✷ <u>ለምሳሌ፡-</u> አትታ ባመጺ አሸጸሪካሪ መጺ ውት መቆም በተወቀተ ቦ አ ባቡ አቁሞ ሞተሩት ካነዌ ብ ላ በሩት ጸፆ ለመውረታ ሲል ጸ ሞት በጹል ባመኃ ባኽረው ረቾ ባለማስተዋሉ ባመጺ ውት በር ሲጸፆፔ ረቾው ባመጺ ው በር አነ ብ ተርሶ ስለኽር ባመጺ ው በር ሲጸወፔ ረቾው በ ቨተረ ው ሰዓፔ (ባ ሰዓፔ) በመጺ ው በር ተመ ሰዓቱ ተሰብሮ ጸነቅም ው ቢሆት፣ ትበል በአካባቢው አትታ ባ ሰዓፔ በኃም ውታ ባሚባለው 500 (አምስፔ መ ብር) ቢሆት፣ ሰዓቱ

ለተሰበረበፔ ተ ሞ ረ ሊጸወለው ባሚ ባው ካሳ (ጺሳራ) ስጸ 500 ብር ሊሆት ትተሚኖል መ መፔ ቭናል። ሆ ም ት ቭህ ባተሰበረው ባ ሰዓፔ ለተ ሞ ረው ጸው ሐ ር ባተላጸለፔ በልብ ፔዕዛዝ ባተሰራዋ ውም ስጸ 5000 (አምስፔ ሺህ ብር) ባሚ መፔ ትው።

በ ትዘኪህ ዓቭትፔ ሁት ለተ ሞ ረው ባሚጸወለው ካሳ በተረሰበፔ ኑ ፔ ልክ መሆት ቭ ባዋል ጸተባለ ውሳኄው ምፔሐዊትፔ ባ ሞተለው ሊሆት ቭናል። ስለሆትም ካሳ ባመጸወል ቲ ቨለበፔት ባተ ሞ ረውት ሁት በማ ዘብ ርፔዕት መሠረፔ በማታረ ለተ ሞ ረው ባሚጸወለው ካሳ መቀኽስ ተ ቢ ቭሆ ል።

በፆ/ብሔር ቁ.2101 መሠረፔ በርፔዕ ባካሳ መነትት መቀኽስ ሆት ተብሎ ለተተረ ባኅዌፔ ታር ረፔ ተወሻሚትፔ ባሌለው መሆትት ባፆ/ብሔር ሕ ቁ.2101 (2) ቨመለክ ል።

መ. <u>ስለ ምፔ አስ ሪትፔ (ቁ.2102)</u>

ኑ ፔ ስለመታረሱ ባተረ ጎ ሲሆት ለተ ሞ ረው ተመዛዛፆ (ተመኃኃፆ) ካሳ ት ረጸወለው መወሰት ባሚቨጸራክር አቭሆትም። ሆ ም ት በአት ትታ ሁት ፆኖ በተ ሞ ረው ላቭ ኑ ፔ መታረሱ ባተረ ጎ ሆ ባ ኑ ቱት መነት ማስላፔ ት በኃም አስ ሪ ወቭም ባ ኑ ቱት መነት ማስላፔ ባማቭናልበፔ ሁት ቨ ጎ ማል። ትዘኪህ ቨለ ሁት ሲቨ ጎ ም ኣኖ ባትሮቷት ተራ

ሁት ዎኖ ተ ፡ው ቨተረ ውት ጎ ትቃቁ በማመዛዘት ባ ፡ ቱት መጎ ት በመ መፔ በርፔዕ ባ ፡ ፔ ካሳውት ኣ ኖ መወሰት ት ለባ ው ባዎ/ብሔር ሕ ቁ. 2102 (1) ቨተት ል።

- ትሩት በምሳሌ፡- ትመልጾፔ፡-

✷ምሳሌ፡- አብተላ ባተባለ ለሰብ በ ብር ሥራ ባሚተ ተር ሲሆት ሥራውት በራሱ ፡ልበፔ በመሥራፔ በዓመፔ ስጾ 20 ጾት ል ባተለቨብ ሰብሎናት በማምረፔ ለቤተሰብ ባሚሆት ቀለብ በማስተረዊ ቀሪውት ለ በቨ በማቅረብ ስጾ 7000 (ሰባፔ ሺህ ብር) ቢ ትተሚቨ ፖ ቭ ወቃል። አብተላ በዚህ ሁት ሕቨወቱት ባሚመራ በሬ ትው ትተዚሁም መት ስፔ በዘረ ው ባሰብል ምርፔ ኤክስቴትሽት ገፎ ራም ለመ ቀዎ በዝ ፔ ላቭ ቨለ ባአካባቢው ትዋሪ ጾሆትው አተም ባሚባል ለሰብ ር በተውነረ አለመ ባባፔ አተም አብተላት በቱላ በመተብተብ ባአካል ፡ ፔ

ቨተረሰበፔ ሲሆት በዚህም ምክትቨፔ አብተላ ለሁለፔ ወራፔ ጾሥራ ባተሰተቿ፡ለ ሲሆት በኤክስቴትሽት ገፎ ራም ለመ ቀዎ ቨተረ ው ዝ ፔ በተረሰበፔ ፡ ፔ ምክትቨፔ ሳቨሳካ ቀር ል። ትተዚሁም አብተላ ጾተረሰበፔ ፡ ፔ ክሞ ጾሕመሙ አ ሞ ወተ ሥራው ቢመለስም አል0 አል0 ት ባ ብር ሥራውት ትተቀታሞው ለመሥራፔ ስለማቭኖል ባቀት ሠራተኞ በመቅጎር ቨሰራል።

ስለሆትም አብተላ በኤክስ ትሽት ገፎ ራም በመ ቀዎ ምርቱ ቢውት ለማሳተ ቨቀተው ሳቨሳካ መቅረቱ ባተረ ጎ ቢሆትም በ ር ጎ ፖትፔ ት በኤክስ ትሽት ባመ ቀዎ ታሉ በመ ዎ ቨኃው ቢ ምት ቨህል ትተሆት ማወቅ አቭኖልም። ትተዚሁም ትተቀታሞው ሥራው መሥራፔ በማቭኖልበፔ ወቅፔ ባቀት ሠራተኞ በመቅጎር ማስራቱ ባተረ ጎ ቢሆትም በዓመፔ ወቨም በወር ለምት ቨህል ፡ዜ ባቀት ሠራተኞ በመቅጎር ሊቨስራ ትተሚኖል በ ር ጎ ፖትፔ መ ር አቭኖልም። ስለሆትም ሥራው ለመሥራፔ ባሚቨወኃውት ተ ማሪ ወ በ ር ጎ ፖትፔ ማወቅ አቭኖልም።

ትተዚህ ዓቨትፔ ሁት ሲቨ ጎ ም በ ር ጎ ፖትፔ ካሳውት ማስላፔ አስ ሪ ወቨም ባማቭኖል ቨሆ ል። ስለሆትም በአካባቢው ሁት ዎኖ በመትሳፔ አትታ አትቲ አብተላ ቨለ በቨ በአክስ ትሽት ቢ ቀዎ ጾቀታሞው ምርቱ ቢው አትቫር ሊቨ ፖ ባሚናስውት ተ ማሪ ቢ በመ መፔ ባካሳ መጎ ትት በርፔዕ መወሰት ተ ቢ ቨሆ ል። ለቀት ሠራተኞ ባሚቨወኃውትም

ተ ማሪ ወ በአትታ ወር ውስጎ ለሶስፔ ወቭም ለአምስፔ ቀት ባቀት ሠራተኞ ሊቀጎር ቭናግል። በሚል ምፔ በመቅሳፔ ለቀት ሠራተኞ ባሚጸወለውት ባአካባቢ ልምታ መሠረፔ በማታረ በ ምፔ ርፔዕት መሠረፔ በማታረ ባካሳውት መጎት ማስላፔ ተ ቢ ቭሆ ል።

የርትዕን አጠቃቀም በተመለከተ የፌዴራሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 19930፣ 34138፣ 41374፣42962፣ 43571ና 44236 የሰጠው ውሳኔ መመልከት ይቻላል።

<u>በሥ/ብሔር ሕ ቁ.2102 መሠረፔ በርፔዕ ካሳት መወሰት ለ ኣ ኖ ባምር ፡ ቭ ሳቭሆት ቲ (Mandatory) መሆትት ጸሕ ፡ ት ትዘባለት። ሌላው በዚህ ታት ፯ ባምትረ ው ትተሌሎቷ ታት ፯ሥኖ ባካሳ መጎት ቀትሶ ባመወሰት ትር ሳቭሆት ካሳውት በ ር ጎ ፖቭፔ ማስላፔ ባልተኖሸበፔ ሁቴ ባሚወሰታ አማራ ባካሳ አወሳስት መት ታ መሆትት መ ትዘብ ቨስወል ል።</u>

ሠ. <u>አስወላ ፯ ሁቴ</u> (Necessity) (<u>ቁ.2103</u>)

አትታ ሰው በሌላ ሰው ትብረፔ ላቭ ፡ ፔ ቨተረሰው በጎ ዊፔ አታር ፦ፔ ሳቭሆት ራሱን ለማዳን ወይም ሌላው ሰው ከጉዳት ወይም ከድንገተኛ አደጋ ለማዳን ሲል ጉዳት አድርሶ ከሆነ በዚህ ምክኒያት በንብረቱ ላይ ጉዳት ለደረሰበት ተጎጂ የሚከፈለው ካሳ ከጉዳቱ ጋር ተመዛዝኖ ሳይሆን በርፔዕ መሆን እንደሚገባው የፍ/ብሔር ሕግ ቁ. 2103 ይደነግጋል።

<u>ስለሆነም በዚህ ድንጋጌ ርፔዕት መሰረት በማድረግ መወሰን ለዳኞች ምርጫ የተሰጠ ሳይሆን ግዴታ (Mandatiry) ነው። በመሆኑም በተ ፦ጂው ላይ ከደረሰው የጉዳት ልክ ያነሰ ካሳ እንዲከፈል የሚወስን ይሆናል።</u>

ረ. <u>የተቀጣሪ ሠራተኛ ሐላፊነት</u>

በፍ/ብሔር ሕግ ከቁ.2157-2159 የተመለከቱት ሁኔታዎች የመንግሥት ሠራተኛ፣ የግል ድርጅት ሠራተኛ ወይም በሌላ ተቀጥሮ የሚሰራ ሠራተኛ ሥራው በሚሰራበት ጊዜ ጥፋት ከፈፀመና በጥፋቱም በሌላ ሰው ላይ ጉዳት አድርሶ ከሆነ ሠራተኛው ለተጎጂው የሚከፍለውን ካሳ በሙሉ ወይም በከፊል ቀጣሪው ድርጅት ወይም ሰው እንዲከፍል ዳኞች ሊወስኑ እንደሚችሉ በፍ/ብሔር ሕግ ቁ. 2157 (1) ላይ ተመልክቷል፡፡

ስለሆነም አንቷ ተቀጣሪ ሠራተኛ ሥራውት በሚሰራበት ወቅት በሌላ ሰው ላይ ጉዳፔ አድርሶ ከሆነ የሰራተኛውን የጥፋት ድርጊት ከባድነት ደረጃ እና ሠራተኛው የጥፋት ድርጊቱን የፈፀመው ከተሰጠው ስራ አብልጦ በመስራቱ ምክትያት መሆን አለመሆኑን በማመዛዘን ሰራተኛውን ከካሳ ክፍያ ሙሉ በሙሉ ነፃ ማድረግ ወይም ጸፍሉን ብቻ እንዲከፍል መወሰን እንደሚገባ በፍ/ብሔር ቁ. 2157 (2) ድንጋጌ መገንዘብ ይቻላል፡፡

ሆኖም ግን ሠራተኛው ሐላፊነት ያመጣበትን የጥፋት ድርጊት ባፈፀመው አስቦ ከሆነ ወይም በፈፀመው የጥፋት ድርጊት በወንጀል ተከሶ የተፈረደበት ከሆነ በካሳ አከፋፈሉም ላይ ሙሉ ሐላፊ እንደሚሆን የፍ/ብሔር ሕግ ቁ. 2159 ያስገነዝበናል፡፡

በአጠቃላይ ተቀጣሪ ሰራተኛ በስራው ምክትያት በሌላ ሰው ላይ ጉዳት አድርሶ ከሆነ በሕጉ አግባብ ከካሳ ክፍያ ሙሉ በሙሉ ነፃ የመሆን ወይም በጸፍል ብቻ ሐላፊ የመሆን እድሉ ያለው መሆኑና ይህም በሕጉ ለዳኞች በተሰጠው በርፔዕ የመወሰን ስልጣን መሠረት ትተሆት መረዳት ይቻላል፡፡

<u>የጉዳት ኪሳራ ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ ተመዛዝኖ መከፈል እንዳለበት በመርህ ደረጃ የተቀመጠ ቢሆንም</u>

ዳኞች ይህ ሊሆን የማይችልበት ልዩ ሁኔታዎች በህጉ ላይ የተዘረዘሩ መሆኑን መገንዘብና ህጉን ተግባራዊ ማድረግ ይጠበቅባቸዋል።

2.2. ለሕሊ ፦ ፔ ባካሳ አጸዌወል ሥርዓፔ (Modes and Extent of Compensation for Moral Damage)

አንድ ተጎጂ በደረሰበት ጉዳት በገንዘብ ረገድ ወይም በገንዘብ ሊገመት የሚችል ጉዳት ባይደርስበትም፣ ለደረሰበት የሕሊና ጉዳት ማለት ለደረሰበት ሐዘን፣ ብስጭት፣ ሐፍረት ወይም የስሜት መጎዳት ካሳ ሊከፈለው እንደሚቻል በፍ/ብሔር ሕግ ቁ. 2105 ላይ ተመልክቷል።

በመሰረቱ የሕሊና ጉዳትን በገንዘብ ግምቶ መካስ የማይቻል ነው ምክትያቱም የሕሊና ጉዳት የሰው ልጅ የውስጥ ስሜት መጎዳት ስለሆነ ይህን የስሜት መጎዳት መለካት ወይም መገመት የማይቻል በመሆኑ ነው። ለምሳሌ በአንድ ሰው ላይ በደረሰበት ጉዳት የተሰማውን ሐዘን በስንት ብር ይገመታል ብለን ብንጠይቅ መልስ አናገኝለትም የሆነ ሆነ በሕጉ በግልኽ በተመለከተ ጊዜ ምንም እንኳን ተመጣጣኝ ወይም ተመዛዛኝ ነው ባይባልም ለሕሊና ጉዳት የገንዘብ ካሳ እንደሚከወል በፍ/ብ/ሕግ ቁ. 2105 (2) ላይ ተገልፃል።

> **የሌሎች አገሮች ተሞክሮ:** የህሊና የጉዳት ካሳን ማስላት እጅግ በጣም አስቸጋሪ በመሆኑ በርካታ አገሮች ተሰመሳሳይ የሆኑ ጉዳቶች ተመሳሳይ ካሳ የሚያገኙበት ሁኔታ ለማረጋገጥ የተለያዩ መመዘኛዎችን መሰረት በማድረግ ስንጠረዥ ያዘጋጃሉ።

የህሊና ጉዳት ኪሳራ የተጎጂውን ውስጣዊ ስሜት የሚመለከት በመሆኑ በትክክል መመዘን አስቸጋሪና በገንዘብ መተመንም እጅግ ከባድ ነው። የኢትዮጵያ ከውል ውጭ ሃላፊነት ህግ የህሊና ጉዳት ኪሳራ መጠንን በብር 1000 የገደበው በመሆኑ ይህ የገንዘብ መጠን አሁን ባለው የብር መግዛት አቅም በጣም ዝቅተኛ በመሆኑ ለቀላልም ሆነ ለከባድ ጉዳይ የሚወሰነው ይህ በመሆኑ ስሌቱ አንድ ወጥ ነው ሊባል

ይችላል። ሆኖም ህጉ የሚሻሻል ቢሆን አስቸጋሪ ሁኔታ መፈጠሩ የማጠይቀር ነው።

ስለዚህም በፍ/ብሔር ሕግ ቁ. 2105 ድንጋጌ መረዳት የሚቻለው

1ኛ:- ለሕሊና ጉዳት የገንዘብ ካሳ የሚከፈለው በሕጉ ለተመለከቱ የጉዳት ዓቭነቶች ብቻ ነው መባሉ ለሕሊና ጉዳት የገንዘብ ካሳ መክፈል ልዩ ሁኔታ እንጂ አጠቃላይ ድንጋጌ ያለመሆኑን መረዳት ይቻላል፡፡

2ኛ. የሕሊና ጉዳት ካሳ በገንዘብ ብቻ የሚከፈል ሳይሆን በሌሎች አማራጮች ማለትም ከገንዘብ ክፍያ ውጪ ባሉት እንደ አጥፊው ተጎጂውን ይቅርታ እንዲጠይቅ በማድረግ ዓይነት የሕሊና ጉዳትን ለመካስ እንደሚቻል መገንዘብ ይቻላል፡፡

በፍ/ብሔር ሕጉ መሠረት ለሕሊና ጉዳት የገንዘብ ካሳ የሚከፈልባቸው የጉዳት ዓይነቶች ከቁ. 2106 እስከ 2115 ድንጋጌዎች ላይ የተመለከቱ በመሆኑ ድንጋጌዎቷት በ1.1.2 ንዑስ ርዕስ ሥር የተመለከቷ ቸው ሲሆት መድገም አያስፈልግም፡፡

- በኢትዮጵያ የፍ/ብሔር ሕግ መሠረት ለተጎጂ የሚከፈለው የሕሊና ጉዳት ካሳ ከ1000 (አንድ ሺ ብር) መብለጥ እንደሌለበት በፍ/ብሔር ሕግ ቁ. 2116 (3) ላይ ተደንግጓል፡፡

የሞት አደጋ በደረሰ ጊዜ ተጎጂዎች በርካታ ሊሆኑ ይችላሉ። በዚህ ግዜም የሚከፈለው የህሊና ጉዳት ኪሳራ የሁሉም ተጎጂዎች ተደምሮ ከብር 1000 መብጥ የለበትም። በዚህ ረገድ በፍርድ ቤቶች ተቃራኒ አተረጓገም የነበረ ቢሆንም የፌዴራሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ከብር 1000 እንደማይበልጥ ትርጓሜ ሰጥቶበታል። ለዚህም የሰበር መዝገብ ቁጥር 25615

- ለሕሊና ጉዳት ባሚጸወለው የገንዘብ ካሳ የሚወሰነው ርፔዕት መሠረት በማድረግ መሆኑ በፍ/ብሔር ሕግ ከቁ. 2106-2115 ድንጋጌዎች መረዳት ይቻላል፡፡

2.3. በሌላ አኳ ት ባመካስ ሥርዓፔ

ለተጎጂ የሚከፈል የካሳ ልክ የሚወሰነው የደረሰበትን ጉዳት በማመዛዘን ከጉዳቱ ጋር ተመጣጣኝ የሆነ ገንዘብ እንዲከፈለው በመወሰን መሆኑን ተመልክተናል፡፡ በሌላ በኩል በተጎጂው ላይ የደረሰውት ጉዳት በትክክል ለመገመት የማይቻል በሆነ ጊዜ በርፔዕ የካሳውን ልክ መወሰን እንደሚቻልም ተመልክተናል፡፡

ተጎጂ ለደረሰበት ጉዳት የገንዘብ ካሳ እንዲያገኝ ከመወሰን ሌላም በሌሎች አማራጮች ጉዳቱን መካስ እንደሚቻል በሥ/ብሔር ሕግ ከቁ. 2118-2123 ድንጋጌዎች ተመልክቷል፡፡ ዝኒህም፣

I. ባተወሰተውት ት ር (ዕቃ) ስለመመለስ (Restitution), ቁ.2118

ከሕግ አግባብ ውጪ የተወሰደው ዕቃ ለባለመብቱ ወይም ለባለንብረቱ እንዲመለስ በመወሰን ንብረቱ ያለ አግባብ የተወሰደበት ተጎጂ እንዲካስ ማድረግ ይቻላል፡፡ ያለ አግባብ የተወሰደ ንብረት ለተጎጂው እንዲመለስ የሚወሰነው የተወሰደው ዕቃ ብቻ እንዲመለስ በሚል ሳይሆን ይህ የተወሰደው ዕቃ ያፈራቸው ጥቅሞችም ጭምር ለተጎጂው እንዲመለሱ በማድረግ ነው፡፡

ቨለ አ ባብ ባወሰተውት ዕቃ ት ረመልስ ባተወሰቹፔ ሰው ዕቃውት አጎ ዎ ፔ ጸሆት ባዕቃውት ምፔ መክወል ት ለበፔ በሕ ጐ ተመልክ ል፡፡ ዕቃውት ት ረመልስ ባተወሰቹፔ ሰው ዕቃው ጸአቅም በላቨ በሆት ቨል ምክቨፔ ጎ ዎ ብቾል በማለፔ ባሚቨቀርበው መጸላጸቨ ወቨም ተቋውም ተቀባቨትፔ ባሌላው መሆትም በሕ ጐ ተመልክ ል፡፡

ለምሳሌ፦ በተ ፦ ፈው ቫለአ ባብ ባተወሰተብፔ ትብረፔ «ላም» ሲሆት ላሚ በወሳ በቆባፍበፔ ፈዜ ወል ጸሆት ላሚ ለባላሐብቱ ት ፈፔመለስ ሲወሰት ጸትጎ ው ምር ነው።

ሆ ም ላሚት ት ፈመልስ ባተወሰትበፔ ሰው ላሚት ራሱ ዘትታ ባቆባበፔ ወቅፔ ለላሚ ም ብ ለመሳሰሉፔ ቫወኃውት ወ ባመነ ባቅ መብፔ ት ለው ማለፔም ቫለአ ባብ ስለመበልኸ በተመለጸቱ ታት ኌዎኖ መሠረፔ ባለላሙ (ተ ፦ ፈ) ት ፈጸምለው መነ ባቅ ትተሚኖል በሥ/ብ/ሕ ቁ.2118 ተተት ቻል።

II. በአቫትቱ ስለመተካፔ (Reparation) ቁ.2119

ባተ ፦ ፈው ትብረፔ ባተበላሸ ወቭም ባተ ፦ ጸሆት ለ ፦ ቱ ሐላዋ ባሆት ሰው ባበላሸው ትብረፔ ምፔክ ሌላ ት ፈተካ ወቭም በተባለው ትብረፔ ላቭ ባተረሰው ፦ ፔ ባሚነ ት ወቭም ባሚ ተስ ጸሆትም ለ ፦ ቱ ሐላዋ ባሆትው ሰው ሙሉ ወ ውት ጸምሉ ዕቃው ት ፈነ ት ወቭም ት ፈ ተስ ት ፈቫተር ቭወሰትበ ል።

ሆ ም ተ ፦ ፈው ባተበላሸበፔት ዕቃ በራሱ ወ በሌላ ተክ ጸሆት ወቭም በራሱ ወ አስነ (አሳታሶ) ጸሆት ለ ፦ ቱ ሐላዋ ባሆትው ወ ት ወ ውት ለተ ፦ ፈው ት ፈተካለፔ ቭወስ ል።

ሆ ም ት ለተባለው ዕቃ መበላሸፔ ወቭም መ ፦ ፔ ሐላዋ ባሆትው ወ ት መት ስፔ በሆት ፈዜ ባተበላሸውት ትብረፔ ት ፈተካ ሊወሰትበፔ ትተማቭኖል በሕ ፦ ላቭ ባተመለጸተ ሲሆት በመት ስፔ ላቭ ባሚወሰትው ባዕቃውት ምፔ ት ፈጸምል ብኖ ነው።

III. ስለክብር ስለመልካም ዝ (Remedial publication) ቁ.2120

ባሌላውት ሰው ክብር ወቭም መልካም ዝ ባሚ ፦ ተ ባር ሲወሄም ለታር ፈቱ ሐላዋ ባሆትው ወ ት ባተ ፦ ፈው መልካም ዝ ወቭም ክብር ለመመለስ በራሱ ወ ባስም ማ ሻ ማስ ወቂቨ ት ፈ ልኽ ት ፈኻው ት ፈቫተር ኣኖ ሊቨዙፔ ትተሚኖሉ ተተት ቻል። ለሥም ማጎ ዊቱ ሐላዋ ባሆትው ወ ት ባተ ፦ ፈው መልካም ዝ ወቭም ክብር ት ፈመለስ በማስ ወቂቨ ት ፈ ልኽ ባማዘዙ ትር በተ ፦ ፈው ላቭ ለተረሰው ፦ ፔ ባ ትዘብ ካሳ ት ፈጸወለው ጸሚወሰትው በተ ማሪትፔ ሊሆት ቭኖግል።

ስለ መልካም ዝ ወቭም ክብር በተመለጸተ **በሥ/ብ/ሕ ቁ.2120 2049** መካጸል ቫለው መሠረ ዊ ልብኽፔ በሚ ባ መ ትዘብ ቫስወል ል።

IV. **<u>ማስጎ ትቀቂቨ ምኖ (ባማ ታ ፔዕዛዝ)</u>** (Injunction) **<u>ቁ.2121</u>**

አት ትታ ታር ፡ ኖ በባሕሪቨኖ ት ፡ቆሙ ካልተተረ በቀር ባሚተርሰውት ፡ ፔ መጸላጸል ወቨም ማስቆም አቨኖልም። ለምሳሌ፡- ባሌላውት ሰው ታትበር መኃስ፣ አዋጺ ትሮኖት ማታረ ፣ባሌላ ሰው መብፔ በሆት ባት ታ ምልክፔ መጎቀም ባመሳስሉፔ ታር ፡ ኖ ት ፡ቆሙ ካልተተረ በቀር ለተ ፡ው መዎፔሔ ላቨሆት ቨኖላል።

ስለሆትም ፡ ፔ ባሚቨመኃ ትር ት ቨሰራ በመሰራፔ ላቨ ካለም ታር ፡ቱ ት ፡ቆም ወተዋፔም ታር ፡ቱት ት ቨ ምር ኣ ኖ ባማ ፔዕዛዝ ሊሰን፡ ትተሚኖል በ*ዎ/ብ/ቁ.2121* ተተት ቿል።

ስለሆትም ኣ ኖ ባማ ፔዕዛዝ ባሚሰን፡ፔ ታር ፡ቱ ፡ ፔ ባሚቨመኃ መሆትት በሚ ባ ሲረቱ ቨህ ቨተርሳል ተብሎ ባሚ ሰበው ፡ ፔ በባሕሪው በ ትዘብ ባማቨካስ ዓቨትፔ መሆት ሲረ ጎ ትው።

መልመ III

- ቭህ መልመ በ ፕ ካሳ አጸዌወል ሥርዓፕ ሊሸሱ ባሚናሱ ተ ባ ትኅቦኖ ተሳ ዋዎኖ ባመለባፕ ባማ ዘብ ብቃፕ ት ቭ ብሩ ለመር ፕ ቭነቅማል በሚል ባተዘ ሲሆት፣ ተዛማ ትፕ ቨላ ውት ታት ኌዎኖ በማትሻሸር አትታትፕ ልብት ውት ባማወቅ ባአወሻሸም ወሰ ውት በመለባፕ ታት ኌዎቷት በሚ ባ ለመረ ፕ ዛ ቨተር ል በሚል ባተዘ ትው።

- መልመ ዎቷት በ ል ወቭም ለቡታት ውቭቭፕ ሊቀርቡ ቭናሳሉ።

1. ወ/ሮ አለሚቱ ባ40 ዓመፕ ሴፕ በ ል ባኽኸወፕ ሥራ ታር ፕ በ ቭዘ ስፔትፕ ተቀጎራ በመስራፕ በወር 500 (አምስፕ መ ብር) ተሞዝ ቭጸወላ ል። ወ/ሮ አለሚቱ ጸሥራ ወተ ቤፕ በ ር በመቻዝ ላቭ ቨለኖ ባአ ት ትብረፕ ባሆት መጺ ወ/ሮ አለሚቱት ባወ/ሮ አለሚቱ ባቀፖ መሐል ኃፕ ክዊቾ ተ ኈታ ት ቋረጎ ተተረቻል። በዚህም ሳቢቨ ወ/ሮ አለሚቱ በ ቭዘ ሲፕፔትፕ ሥራ (ሞቨ) መቀጎል አልናሸናም።

   ሀ. ለወ/ሮ አለሚቱ ባሚጸወላፕ ባ ፕ ካሳ ትቲፕ ቭሰላል?

   ለ. ለወ/ሮ አለሚቱ ባሚጸወላፕ ባ ፕ ካሳ 100% ፕ ትተተረሰበፕ ሰው ተቆጎሮ ቭጸወላፕ ባቭረው ተሞዝ ታሜዋ ተዝ ዝቦ በ100% ፕ ነው? ወቭትስ ምትም ትኳ ኃ በመቆረጎ በ ቭዘ ስፔትፕ ሞቨ መቀጎል ባፔናልም በሌላ ሥራ ባመሰማራፕ ታሱ ቨላፕ መሆት መ ዘብ ቭ ርበ ል? ቭብራራ! የፌደራሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥሮች 19930፣ 34138፣ 41374፣ 42962፣ 43572ና 44236 አንጻር እንዴት ይመለከቱታል።

2. ባዎ/ብሔር ሕ ቁ.2030 ቁ.2099 ታት ኌዎኖ ቨላ ውት አትታትፕ ልብትፕ አብራራ!

3. አትታ ባ 8 ዓመፕ ጎ ል ባመጺ አተ ተርሶበፕ አትታ አቭት ላቭ ፕ ፕ ተርሶበፕ ቢጎዌ በዎ/ብሔር ሕ ቁ.2092 መሠረፕ ባወተዋፕ ፕ ፕ ካሳ መጎባቅ ቭናሳልን?

በፌ/ብሔር ሕ ቁ.2092 ..... ፡ ቱ ባተረ ጎ ሲሆት ... ባሚለው ሐረ ጸፌ/ብሔር ቁ.2102 ታት ፯ ር ትቲፔ ቭዛመ ል? የፊዴራሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥሮች 19930፣ 34138፣ 41374፣ 42962፣ 43572ና 44236 አንጻር እንዴት ይመለከቱታል።

4. በፌ/ብሔር ሕ ቁ.2095 መሠረፔ ለሞፔ አተ ካሳ ባሚጸወለው ም ብት ወቭም መተ ተሪቨት በመስጎፔ ትተሚተረ ው ጎ፡ረ መልክ ዓቭትፔ መሆት ተተት ፯ቕ።

ሆ ም ት በኢፔብኤቨ ፌ/ቤ ኖ ለሞፔ አተ ባሚጸወለው ካሳ በጎ፡ረ መልክ ዓቭትፔ ሳቭሆት በአትታ ፲ዜ ባተወሰት ትዘብ (Lump sum) ለተ ፦ ፲ዎቷ ት ፲ጸወል በማዘዝ (በመወሰት) ችው።

ሀ. በጎ፡ረ መልክ ዓቭትፔ ባ ፡ ፔ ካሳው ት ፲ጸወል ማታረ ጸተ ፦ ፲ዎቷ ጸካሳ ጸዊብ አትቭር ቨለው ጎ ቀሜ ፡ ፔ አብራራ?

ለ. ባኢፔቮእቨ ፌ/ቤ ኖ ለሞፔ አተ ባ ፡ ፔ ካሳ አጸዊወል ላቭ በሕ ፡ ጸተመለጸተው ሥርዓፔ ው በአትታ ፲ዜ ባተወሰት ትዘብ (Lump sum) ት ፲ጸወል ባሚወስትፔ ለምት ቭመስለሃል? የሰበሩ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 16871 ጋር እንዴት ትመለከተዋለህ።

5. ባፌ/ብሔር ሕ ቁ.2096 ታት ፯ ባሐ ራኖትት ተ ባ ሁቴ ቨ ዘበ ቭመስላሃል? ለምት ?

6. ባፌ/ብሔር ሕ ቁ.2098 «ስለ ተበ ብ ጎ ዊፔ» ባሚለውት ታት ፯ በምሳሌ አስተ ወህ አብራራ!

7. ባፌ/ብሔር ሕ ቁ.2101 ታት ፯ት በምሳሌ በማስተ ፌ ልኽ

8. በፌ/ብሔር ሕ ቁ.2116 (3) መሠረት ባሕሊ ፣ ፕ ካሳ በማ ውም ምክንያት ፀ1000 (አንድ ሺህ ብር) ባበለጎ ሊሆት ትዛማብኖል ተብት ጟል። ባሕሊ ፡ ፕ ካሳ ጎ በቂወኖ ፀአንድ ሰው በላብ በሆት ጊዜ ለ ቦት ት ው ስፀ 1000 (አንድ ሺህ ብር) ት ፈወላ ው መወሰት ብኖላል? ለምን? በዚህ ረገድ የፌዴራሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 25616 የሰጠውን ፍርድ እንዴት ትመለከተዋለህ።

9. በፌ/ብሔር ሕ ቁ.2120 2049 ባተመለጸቱ ስለክብር መልካም ዝ ናት ፣ሥኖ ልብኽፕ ምትታኽው?